ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 123, Aralık 2021, s. 297-320

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.54671>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
18.11.2021

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.12.2021

Dr. Mustafa SALEP

Kayseri İl Sağlık Müdürlüğü, Şube Müdürü
mustafasalep1980@gmail.com

İTALYA'DA FAŞİZMİN İKTİDARA GELİŞİ İLE MUSSOLİNİ'NİN SİYASİ VE İKTİSADİ POLİTİKALARI

Öz

Siyasi birliğini 1861 yılında sağlamış olan İtalya, coğrafi açıdan oldukça önemli bir konumdadır. Sömürgecilik arayışları ve rekabetin yoğun olduğu bir süreçte İtalya, siyasi ve askeri açıdan genişleme arzusunu sürekli canlı tutmuştur. İtalya'nın içeride sosyal ve ekonomik bunalımlar yaşamış olması, dış politikasındaki arayışlarını doğrudan etkilemiştir. Yeni topraklar elde etme isteği, Birinci Dünya Savaşı'na girmesinde etkili olmuş ancak, barış sürecinde istediği sonucu elde edememiştir. Yoğun komünizm ve sosyalizm propagandalarına karşı Benito Mussolini liderliğinde 1919 yılında Faşist Mücadele Birlikleri İttifakı adı ile kurulan ve 1921 yılında Ulusal Faşist Partisi'ne dönüşen bu teşkilat, İtalya'nın 1943 yılına kadar yönetiminde söz sahibi olmuştur. Otoriter ve aşırı milliyetçi bir çizgide siyasi faaliyette bulunan Ulusal Faşist Partisi ve lideri Mussolini'nin ortaya koymuş olduğu siyasi, iktisadi ve askeri politikalar sadece İtalya'yı değil aynı zamanda Akdeniz'deki ve Avrupa'daki devletleri etkilemiştir. 1922 yılında Başbakanlığa getirilen Mussolini, İtalya'da faşist yönetim usulü ile diktatör olarak anılmış, genişlemeci siyasi ve askeri politikaları ile bölge devletlerinin önemli bir kısmı tarafından tehdit unsuru olarak görülmüştür. Kendisini Roma'nın varisi olarak gören Mussolini, Roma İmparatorluğu'nun egemenlik kurduğu topraklara yönelik hedefler belirlemiştir. Bununla birlikte Birinci Dünya Savaşı ile istediği sonucu elde edemeyen İtalya, silahlanmaya ağırlık vermiş, Akdeniz'de ve Avrupa'da çeşitli siyasi, iktisadi ve askeri faaliyetlerde bulunmuştur. Bütün bunlar, bazı bölge devletleri açısından bir tehdit olarak algılandığı gibi bölgesel ittifak

arayışlarını da hızlandırmıştır. Bu makalede faşizmin İtalya'da iktidara gelişi ile faşizmle özdeş olan İtalya Başbakanı Benito Mussolini'nin siyasi ve iktisadi politikaları iki savaş arası dönem için irdelenmeye çalışılmıştır. Makalede birincil derecede kaynaklar değerlendirilmiş, konuyla ilgili çalışmalar gözden geçirilmiştir. Nihayet bu çalışma ile İtalya'nın faşist siyasi ve iktisadi uygulamalarının iç ve dış politikaya yansımaları değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Benito Mussolini, Faşizm, İtalya, Kara Gömlekliler, Roma

MUSSOLINI'S POLITICAL AND ECONOMIC POLICIES AFTER FASCISM IN ITALY

Abstract

Having achieved its political unity in 1861, Italy is in a very important geographical position. In a process where the search for colonialism and competition were intense, Italy kept its desire to expand politically and militarily. Italy's domestic social and economic depressions directly affected its foreign policy pursuits. The desire to acquire new lands was effective in entering the First World War, but could not achieve the desired result in the peace process. This organization, which was founded under the leadership of Benito Mussolini in 1919 under the name of the Alliance of Fascist Struggle Units against intense communist and socialist propaganda, and transformed into the National Fascist Party in 1921, had a say in the administration of Italy until 1943. The political, economic and military policies of the National Fascist Party and its leader Mussolini, which was politically active in an authoritarian and ultra-nationalist line, affected not only Italy but also the states in the Mediterranean and Europe. Mussolini, who became the Prime Minister in 1922, was called a dictator in Italy with the fascist administration method, and was seen as a threat by a significant part of the states in the region with his expansionist political and military policies. Seeing himself as the heir of Rome, Mussolini set goals for the lands dominated by the Roman Empire. However, Italy, which could not achieve the desired result with the First World War, focused on armament and engaged in various political, economic and military activities in the Mediterranean and Europe. All these were perceived as a threat by some regional states and accelerated the search for regional alliances. This article analyzes the process of fascism coming to power in Italy and the political and economic policies of Italian Prime Minister Benito Mussolini, who is identified with fascism, for the interwar period. The article evaluates the primary sources and reviews literature studies on the subject. Finally, with this study, it was aimed to evaluate the reflections of Italy's fascist political and economic practices on domestic and foreign policy.

Keywords: Benito Mussolini, Fascism, Italy, Blackshirts, Rome

GİRİŞ

Akdeniz, tarihi İpek ve Baharat Yolu üzerinde bulunan doğu ve batı, kuzey ve güney arasında stratejik önemi yüksek olan bir coğrafyayı ifade etmektedir. Bu coğrafya tuzun ve baharatın, yağın ve esansın, amberin ve takının, el aletlerinin ve silahların, bilimin ve sanatın

ticaret yollarını kesiştirmiştir. Akdeniz sadece ticari bir geçiş noktası olmamış, aynı zamanda dinlerin Avrupa'ya taşınmasını sağlamıştır. Diğer taraftan, yüzyıllar boyunca birçok halkı ve ırkı bir araya getirmiş, bunları birbirleri ile kaynaştırmıştır. Nihayet Akdeniz, birçok unsurun toplandığı bir merkez olmuştur (Matvejevic: 2004, s. 26-27). Çalışmanın konusunu oluşturan İtalya ise, coğrafi açıdan Akdeniz'de önemli bir noktada yer almaktadır. İtalya'nın jeopolitik konumu, tarih boyunca İtalya'da hüküm sürmüş olan yöneticilerin siyasi ve iktisadi politikalarını doğrudan etkilemiştir.

Devletler, tarih boyunca bir düşünce ve felsefe sistemi üzerine kurulmuştur. Doktrinler ve ideolojiler devletin siyasi, iktisadi, askeri ve sosyal politikalarına yön vermiş, yeni düşünce sistemlerinin oluşumuna katkı sağlamıştır. Bu çalışmada, 20. yüzyılın önemli ideolojilerinden olan faşizmin İtalya'da iktidara gelişi ve temel politikaları incelenmiştir. Birliğini kurduktan sonra yeni arayışlar içerisine giren İtalya, devletler arası ilişkilerde genişlemeci bir politika belirlemiştir. Avrupa'da Almanya ile eş zamanlı bir şekilde birliğini tesis etmiş olan İtalya, uluslararası ilişkilerde rekabeti merkeze almıştır. Siyasi birliğini sağlamış olmakla birlikte, içeride yaşanan sosyal ve ekonomik bölünmüşlük, İtalya'yı uzun süre uğraştırmıştır. İçeride birliğini sağlayamamış bir devletin dışarıda başarılı olması mümkün değildir. Bu nedenle İtalya, bir taraftan iç sorunlara çözüm üretmek istemiş, diğer taraftan yayılmacılığı dış politikasının merkezi yapmıştır.

Devletlerin sömürgecilik politikaları, insanlığı 20. yüzyılda büyük bir savaşa sürüklemiştir. İtalya da, genişlemeci bir politikanın sonucu olarak savaşa katılmayı tercih etmiştir. Savaş öncesinde İtalya içerisinde yaşanan sosyal ve ekonomik sorunlar, savaşla birlikte artmış, toplumsal çatışmalar ise derinleşmiştir. Ülkenin içine düşmüş olduğu buhran, yöneten ve yönetilenleri çeşitli arayışlara yöneltmiştir. Devletin bütün katmanlarını kuşatmış olan ideolojiler sorgulanmış, yeni fikirlere sempati ile yaklaşmıştır. Siyasal, sosyal ve ekonomik buhranlara çözüm arayan İtalya, yeni ve otoriter bir fırkanın iktidara gelişini kolaylaştırmıştır. Bu çalışmada faşizmin iktidara geliş süreci ve politikaları maddeler halinde değerlendirilmiştir.

1. 1861'den 1922'ye İtalya'daki Siyasi Gelişmeler

Dünya siyasi tarihinde XIX. yüzyıl birçok önemli gelişmeye sahne olmuştur. Akdeniz bölgesindeki stratejik konumu ile İtalya, birlikten uzak bir görüntü sergilemiştir. Aynı yüzyılda İtalya, siyasi ve idari birliğini tamamlamak amacıyla çeşitli çalışmalar yapmıştır. Bu kapsamda Giuseppe Mazzini tarafından kurulmuş olan Genç İtalya (La Giovine Italia) siyasi hareketi, halk ayaklanmaları ile birleşik bir İtalya kurmayı amaçlamıştır (Akşin, 2017: s. 199). Nihayet 1861 yılında birliğini kurmuş olan İtalya (Todd and Waller, 2015: s. 12), 1914 yılına kadar liberal monarşi ile yönetilmiştir. İtalyan ulusal hareketi birleşik bir İtalya Krallığı kurmuş olsa da sınırları içerisinde bulunan Katolik Kilisesi, müstakil topraklarıyla ayrı bir devlet olarak faaliyetlerini gerçekleştirmiştir (Todd and Waller, 2015: s. 14). Siyasi birliğini tamamlamasına rağmen İtalya, 1922 yılına kadar birçok açıdan bölünmüş bir ulus görüntüsü vermiştir. Özellikle siyasi, ekonomik ve askeri sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmıştır (Baştürk, 2013: s. 35; Todd and Waller, 2015: s. 12).

İtalya'nın göze çarpan ilk özelliği, ekonomik ve sosyal bölünmelerdeki derinliği olmuştur. Ülkenin kuzey bölgesinde yaşayanlar daha zengin ve güçlü bir sanayiye sahip iken, güney bölgesinde yaşayanlar daha fakir olup tarım sektöründe çalışmışlardır. İtalya'nın ekonomik ve sosyal bölünmüşlüğü siyasi gelişmeleri de doğrudan etkilemiştir (Todd and Waller, 2015: s. 12). İtalya'daki bu bölünmüşlük sosyal örgütlenmeleri de doğrudan

etkilemiştir. Ülkede ilk devrimci sendikacılık, Arturo Labriola liderliğinde 1902 yılında Milano'da kurulmuştur. Devrimci sendikacılıkta, örgütlenen işçilerin doğrudan eylemi ilkesi benimsenmiş, genel grev fikri yaygınlık kazanmıştır. Devrimci sendikacılığın gücü, İtalyan Sosyalist Partisi (PSI) merkezinde bölünmelere neden olmuştur. İtalyan Sosyalist Partisi'nin işçi üyelerinin ağırlıklı olarak kuzeydeki sanayi işçilerinden olması, kuzey ve güney arasındaki siyasi ve sosyal örgütlenme farkını ortaya koymuştur. İtalya'da 1900-1910 yıllarında korumacı bir politika belirlenerek sanayinin kuvvetli olduğu kuzey desteklenmiş, tarımla meşgul olan güney ise çeşitli sıkıntılarla karşı karşıya bırakılmıştır (Sternhell, Sznajder ve Asheri: 2012, s. 179-180). Bu durum İtalyan ekonomisini büyütürken, sosyal ve ekonomik bölünmeyi derinleştirmiştir.

Bu süreçte İtalyan yöneticilerinin ve milliyetçilerinin Avrupa'da, Asya'da ve Afrika'da koloniler kurma talepleri, İtalya'yı gizli antlaşmalara ve sonrasında itilaf devletleri safında savaşa sürüklemiştir. İtalya kamuoyunda savaşa katılım konusunda ortak bir kararın bulunmadığı ve bir kısmının savaşta tarafsız kalmayı istedikleri anlaşılmaktadır. İtalya'nın içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik sıkıntılar Birinci Dünya Savaşı'na girmesi ile daha da kötü hale gelmiştir. Nihayet savaş, büyük kayıplara ve enflasyona neden olmuştur. İtalya, savaş sonrasında imzalanmış olan barış antlaşmaları ile bir kısım topraklar elde etmeyi arzulamış olsa da, bunun gerçekleşmesi mümkün olmamıştır. Bütün bu gelişmeler İtalyan kamuoyunda savaş öncesindeki bölünmüşlüğü savaş sonrasında da devam ettiğini göstermiştir (*Ayin Tarihi*, Eylül 1341, Cilt: 6, Sayı: 18: s. 534; Todd and Waller, 2015: s. 12; Armaoğlu, 2000: s. 17).

Savaşla birlikte İtalyan ekonomisi alt üst olmuş, birçok ideolojik akım ülke topraklarında yaygınlık kazanmıştır. Liberal demokrasi yanında sosyalizm, komünizm, sendikalizm gibi fikir akımları İtalya'ya hâkim olmaya başlamıştır. Bu süreçte işçiler, fabrikaların kârına ve yönetimine ortak olmak istemiştir. Aynı dönemde ülkenin dört bir tarafına yayılmış olan 500 bin asker kaçağı konusu ayrı bir sorun oluşturmuştur. Terhis edilen askerler ve aydınlar ise ciddi sıkıntılar yaşamışlardır. İşsizliğin çokça artmış olması, toplumsal tabanda çeşitli sıkıntılar ortaya çıkarmıştır. Savaş sonrasında iki seçim yapılmış, 1922 yılına kadar dört hükümet değişmiş, siyasi ve idari otorite ise kaybolmuştur (Armaoğlu, 2000: s. 171).

İtalya'daki ideolojik akımların gelişim sürecine de bakmak, konu bütünlüğüne katkı sağlayacaktır. Bu kapsamda, iktisadi ve içtimai sebeplerle komünist propagandası Batı Avrupa'daki diğer devletlerden daha fazla İtalya'da uygulanmıştır. Sovyetlerin İtalyan halkı üzerindeki manevi nüfuzu bu propagandayı şiddetlendirmiştir. Bir tarafta iktisadi, içtimai ve siyasi buhran, diğer tarafta ise komünist baskı karşısında siyasi fırkalar birbirleriyle mücadeleye girişmiştir. Bu süreçte Sosyalist Fırkası başta olmak üzere diğer bazı fırkalar mücadeleler sonucu bölünmüştür. Kuvvetli bir teşkilata sahip olmakla birlikte, Sosyalist Fırka'ya ait sınıflarda çözümler başlamıştır. Bu kapsamda Sosyalist Fırka'da müfritler, mutediller, bir sol bir merkez ve bir de sağ grup ortaya çıkmıştır. Fırka içerisindeki ihtilaf konusunu komünizm, Moskova enternasyonaline karşı alınacak tavır ve hareket oluşturmuştur. Bu ihtilafa, burjuva ve kapitalist hükümetlerle ortak çalışmanın uygun olup olmayacağı konusu eklenmiş, ortak çalışmaya katılma taraftarları ile aleyhtarları sürekli mücadele etmiştir. Sosyalistler arasındaki mücadeleden diğer fırkalar ise yararlanamamıştır. Bunlar arasındaki bölünme ve parçalanma, zaman içerisinde artış göstermiştir (*Ayin Tarihi*, Eylül 1341, Cilt: 6, Sayı: 18: s. 535).

İtalya'da sağ ideolojide de birçok siyasi fırka ortaya çıkmış, önemli bir kısmı etkili olamamıştır. Muhafazakarlar, milliyetperverler, liberaller, Giolitti taraftarı demokratlar, Nitti

tarafarı demokratlar, radikaller, cumhuriyetperverler, eski muharipler, mücahitler küçük fırka gruplarından bir kısmını oluşturmuştur. İtalya'da kurulmuş olan Halk Fırkası, Katoliklik akidesiyle ve Bolşeviklik korkusuyla birbirlerine bağlanmış üyeleri, ancak birbirlerinden sosyal ve siyasi farklılıklarla ayrılmış büyük emlak sahiplerini, köylüleri, muhafazakârları, Hristiyan sosyalistleri içine almıştır. Bu fırkaya birlik ve kuvvet görüntüsünü Sicilyalı bir rahip vermiştir. Bu rahibin umumi katip olarak fırkayı yönettiği anlaşılmaktadır. Fırka başlangıçta Papa XV. Benedictus'un ve Kardinal Gaspari'nin yardımını almıştır (*Ayin Tarihi*, Eylül 1341, Cilt: 6, Sayı: 18: s. 535). İtalya'da ideolojik ilk olay olarak komünizmin ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Orlando Hükümetinin¹ son zamanlarından itibaren istilacı bir şekilde faaliyete başlayan komünizme karşı Başbakan Orlando milliyetperverliği canlandırmaya çalışmış ve bunu Moskova virüsü olarak tanımlanan komünizme karşı bir panzehir olarak kullanmıştır (*Ayin Tarihi*, Eylül 1341, Cilt: 6, Sayı: 18: s. 535). Diğer taraftan, hayat pahalılığının kurbanı ve işlerinden çıkarılmış olan birçok kişinin burjuvayı ve sosyalizmi bırakarak komünizme katılmıştır (*Ayin Tarihi*, Eylül 1341, Cilt: 6, Sayı: 18: s. 536).

İtalya'da 1919-1922 yılları arasında sosyalistlerin liderliğinde birçok grev gerçekleştirilmiş, grevlere birçok fabrika ve farklı mesleklerden birçok insan katılmıştır. Sosyalistlere karşı Faşist Mücadele Birlikleri İttifakı (Arditi ve Fasci di Combattimento) gibi İtalyan aşırı milliyetçi grupların şiddetle karşılık verdikleri anlaşılmaktadır (Todd and Waller, 2015: s. 12). 1919 yılında Benito Mussolini ve arkadaşları tarafından, sosyalizmle mücadele etmek amacıyla kurulmuş olan Faşist Mücadele Birlikleri İttifakı, 1921 yılı Kasım ayında Ulusal Faşist Partisi'ne (National Fascist Party-PNP) dönüşmüştür (Armaoğlu, 2000: s. 172; Todd and Waller, 2015: s. 12; Baştürk, 2013: s. 36). 1919 yılında bazı eski İtalyan askerleri de Faşist Mücadele Birlikleri İttifakına katılmışlardır. Birlikler komünistlerin fabrikaları işgal etmelerini engellemiştir. Bu süreçte birçok liberal ise, komünizmi ve sosyalizmi engellemek amacıyla Mussolini tarafını seçmiştir (Black: 2020, s. 193).

İtalya'daki anarşi ortamı en çok Mussolini'nin lideri olduğu Ulusal Faşist Partisi'ne yaramıştır. Komünizme ve liberal demokrasiye düşman olan Ulusal Faşist Partisi, aşırı milliyetçi bir politika ortaya koymuştur. Aydınlar, askerler ve halk arasında Ulusal Faşist Partisi önemli bir destek bulmuştur. Diğer taraftan sol akımın kuvvetlenmesi, monarşi yönetimini ve Vatikan'ı endişeye sevk etmiştir. Bu durum faşistlerin lehine siyasi bir ortam hazırlamıştır. 1919 yılı Kasım ayındaki seçimlerde bir milletvekili dahi kazanamayan faşistlerin, 1921 yılı seçimlerinde 35 milletvekili ile meclise girmeleri bunun bir göstergesi sayılabilir (Armaoğlu, 2000: s. 172). Hatta, seçimlerden sonra faşistlerin yeni bir şiddet dalgası oluşturması elit kesim ve yetkililer tarafından görmezlikten gelinmiştir (Todd and Waller, 2015: s. 12).

1922 yılı Ağustos ayına gelindiğinde işçilerin genel bir greve gitmeleri İtalya ekonomisini felce uğratmıştır. Yerel faşist liderlerin çeşitli kasabalarda ve bölgelerde insiyatifi ele almaya başlaması ve Ulusal Faşist Partisi'ne bağlı sayıları 50 bine ulaşan Kara Gömlekliler Ekim ayında Napoli'den Roma'ya yürüyüş (Roma Yürüyüşü-March on Roma) yaparak hükümet darbesi istemişlerdir. İtalya Kralı ise kurtuluşu Ulusal Faşist Partisi lideri Mussoli'yi Başbakanlığa atamakta bulmuştur (Harris: 1994, p. 178; Armaoğlu, 2000: s. 172; Todd and Waller, 2015: s. 12). Kara Gömlekli milliyetçilerin yönetimi ele geçirmesi ile faşizm İtalya'nın

¹ Vittorio Orlando, 19 Mayıs 1860'ta doğmuş ve 1 Aralık 1952'de ölmüştür. 1897'de temsilciler meclisine seçilmiş, 1903-1905 arasında eğitim bakanı, 1907-1909 arasında adalet bakanı olmuştur. 1917-1919 tarihlerinde ise başbakanlık yapmıştır. (<https://www.britannica.com/biography/Vittorio-Orlando>; Erişim Tarihi: 11.11.2021)

resmi ideolojisi haline gelmiştir (Karaburun Doğan, 2019: s. 229). Savaş ve sonrasında İtalya'da yaşanan toplumsal, siyasal ve ekonomik sorunlar Ulusal Faşist Partisi'ni iktidara taşıyan temel alt yapıyı oluşturmuştur (Özgür Ceylan, 2019: s. 78). Bu sorunları çözemeyen İtalya'nın faşist yönetimin önünü açarak sorunlara çözüm bulmayı amaçlamıştır (Baştürk, 2013: s. 35). Nihayet faşizmin İtalya'da iktidara gelmesi, kitlesel ilk hareketi ve başarısı olarak değerlendirilebilir (Aşık, 2020: s. 34).

Mussolini'nin 30 Ekim 1922 tarihinde Başbakanlığa getirilmesi ile İtalya'da Mussolini'nin faşist şahsi iktidarı ve diktatörlüğü başlamıştır. İtalya'daki faşist yönetim 1943 yılına kadar devam etmiştir. Mussoli'nin İtalya'daki ilk icraatı, kısa süre içerisinde demokratik kurumları ve muhalefeti ortadan kaldırmak olmuştur. Devlet, Ulusal Faşist Partisi ile bütünleşmiş, siyasi ve ekonomik düzen korporatif temsil esasına dayanmıştır. Savaşların ortaya çıkarmış olduğu asayişsizlik ve anarşi, faşizm gibi disiplini önceleyen rejimlerin güçlenmesini sağlamıştır. Nihayet İtalya'da faşizmin güç kazanması, Avrupa'da otoriter rejimlerin kuvvetlenmesine neden olmuştur (Armaoğlu, 2000: s. 172).

2. Başbakan Francesco Saverio Nitti Döneminde İtalya

İtalya'da yaşanan hoşnutsuzluklar 1919 yılı seçimlerine yansımış, Vittorio Orlando seçimleri kaybetmiştir (Black: 2020, s. 191). Orlando yerine İtalyan Başbakanı olan Francesco Saverio Nitti², zeki bir insan olduğu gibi yönetimde risk alan bir kişilik özelliği sergilemiştir. Başbakanlık öncesinde birkaç defa hükümet üyeliğinde bulunan Nitti, savaş yıllarında başarılı denilebilecek bir maliye bakanlığı yapmıştır. Napoli Üniversitesi Hukuk Fakültesinde yüksek bir kürsü işgal etmiş olan Nitti, iktisat ilminde oldukça derin bilgiye sahip bir kişi olarak tanınmıştır. Siyaset usulünde, parlamento ve seçim alanında oldukça tanınır olmuştur. Barış Kongresinin Avrupa'ya ait konularda ortaya koymuş olduğu sonucu onaylamama eğilimiyle tanınmıştır. Nitti hakkında hükümetinden önce, hükümeti esnasında ve hükümetinden sonra bazı siyasi temayüller ortaya çıkmıştır. Firarilere toplu olarak umumi bir af, çeşitli hukuki tartışmalara da kesin çözümler üretilmiştir. Sovyetlere sempatik yaklaşılması, Almanya ile yapılan antlaşmanın yeniden tetkik edilmesine yönelik bir dış politika belirlenmesinde Nitti etkili olmuştur. David Lloyd George'un İtalya Başvekiline; "Benim manevi şahsiyetim" şeklinde hitap etmesi de İngiltere'nin İtalya'ya bakışını göstermesi bakımından önemli bir ipucu niteliğindedir. Sosyalistlerin etkisinde bir maliye siyaseti takip edilmesi, Fransızlar tarafından sermaye üzerine vergilendirme, emlakların vergilendirilmesi, sendika veya grev hareketiyle taleplerini yineleyen devlet memurları maaşlarına zam yapılması konusu bu dönemin ekonomi politikalarından bir kısmını oluşturmuştur. Basının Giolitti gibi eski tarafsızlık taraftarlarına rağmen savaşa girmiş olan Salandra, Orlando gibi liderler aleyhine sürekli tahrirlerde bulunması hükümetin siyasi politikasını zorlaştırmıştır (*Ayın Tarihi*, Eylül 1341, Cilt: 6, Sayı: 18: s. 536).

Nitti'nin idaresi birçok kişi tarafından daha milli bir hükümet beklentisi ortaya çıkarmıştır. Nitti, bilmeyerek de olsa faşist tepkiyi kolaylaştırmıştır. Gabriel Danonçiyö

² Francesco Saverio Nitti, 19 Temmuz 1868'de doğmuş ve 20 Şubat 1953'te hayatını kaybetmiş bir İtalyan devlet adamıdır. Ekonomi profesörü ve gazeteci olan Nitti, 1904 yılında milletvekili seçilmiş, 1911-1914 yılları arasında Ticaret Bakanı, 1917-1919 yılları arasında Hazine Bakanı, Haziran 1919-Haziran 1920 tarihlerinde İtalya Başbakanı olmuştur. 1921'de yeniden parlamentoya seçilen Nitti, 1924'e kadar görev yapmıştır. Almanlar tarafından 1943'te Avusturya'da tutuklanmış, 1945'te serbest bırakılmıştır. Haziran 1948'de ise İtalyan senatörü olmuştur. <https://www.britannica.com/biography/Francesco-Saverio-Nitti> (Erişim Tarihi: 10.11.2021)

(Anadolu, 3 Mart 1938: s. 1)³ tarafından İtalya hükümetinin bilgisi dışında yapılan hareket de Nitti'nin hükümeti döneminde meydana gelmiştir. İtalya için bir dış mesele olan Fiume, o günden sonra bir iç mesele haline gelmiştir. Danonçiy'o'nun baskınına kadar şehri askerleriyle işgal etmekte olan müttefik devletler bu olayı İtalyan hükümetiyle kendisine isyan etmiş bir tebaa arasında doğrudan doğruya hallolacak bir mesele gibi düşünmüştür. Danonçiy'o'nun Fiume'deki zaferi kendinden geçmiş ve mağrur İtalyan halkını heyecanlandırmıştır. Danonçiy'o'nun bu teşebbüsü krallığın siyasi sınırlarını genişlettiği gibi faşist bir diktatörün prestijini artırmış ve birçok yerde Mussolini'den bahsedilmeye başlanmıştır (*Ayin Tarihi*, Eylül 1341, Cilt: 6, Sayı: 18: s. 537). İtalya'da Fiume meselesi çözümlenmeden diğer sorunlara odaklanmanın mümkün olmadığı siyasi çevrelerce anlaşılmıştır (Grassı: 2003, s. 90). Bu arada Fiume'yi düzenlemek amacıyla Danonçiy'o tarafından 8 Eylül 1920'de Carnaro Sözleşmesi ilan edilmiştir. Bu metin Fiume ordusunun sivil işler sekreterliği yapan De Ambris tarafından kaleme alınmıştır. Fiume girişimi, milli sendikacılık açısından da önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Bu girişimle Bolşevik tarzı bir devrimin ortadan kaldırılması ve milli devrimin hızlandırılması amaçlanmıştır (Sternhell, Sznajder ve Asheri: 2012, s. 251).

Nihayet bu teşebbüs yarım asırlık doğal bir süreçten sonra Garibaldi⁴ ananesini ihya ederek Garibaldi'nin gönüllüleri olan "kırmızı gömlekliler" ile "siyah gömlekliler" arasında bir köprü vazifesi görmüştür. Giuseppe Garibaldi'nin oğlu Ricciotti Garibaldi, 1897'de İtalya'nın şanı için Yunanistan'a destek olmuş, genç taraftarları ile savaşıarak cesaretini ortaya koymuştur (Barth, 1988: s. 56-58). Danonçiy'o'nun seferi Garibaldi ile Mussolini arasında bir halka oluşturmıştır. Bütün bu gelişmeler, başında çeşitli sıkıntılar bulunan Nitti'yi doğrudan etkilemiştir. Nitti, kabine seçimlerinin muhafazakârlık lehine sonuçlanacağını söylemiş, ancak farklı bir sonuç ortaya çıkmıştır. Sosyalistlerin seçimden kuvvetli bir şekilde çıktığı anlaşılmaktadır. Bu başarı, sosyalistlerin cesaretini artırmıştır. Sosyalistlerin krallık açılış toplantısının ilk oturumunda kralın katılımına rağmen enternasyonal marşını söyleyerek toplantı salonunu terk etmeleri, cesaretin bir göstergesi sayılabilir. Sosyalistler sonraki toplantıda da aynı tavır ve eylemi tekrar etmişlerdir. İktidarda olan Nitti, kendi hükümetine renk ve mana vermek için bunlara aldırmamıştır. Nitti, yüzden fazla temsilcisi ile Halk Fırkası'nın desteğine, demokratlarla liberaller mozağinin bir kısmının oylarına dayanmıştır. Nihayet iktidarının sonunda halefi olan Giolitti'ye ağır bir miras bırakmıştır (*Ayin Tarihi*, Eylül 1341, Cilt: 6, Sayı: 18: s. 537-538).

3. Benito Mussolini'nin İdeolojisi, Napolyon'a Benzerliği ve Güçlü Liderlik Özelliği

1883 yılında dünyaya gelen Benito Mussolini, düşünce dünyasında değişime uğrayan politik bir yol takip etmiştir. Demirci olan babasının (*Ayin Tarihi*, Eylül 1923, Cilt: 1, Sayı: 1: s. 60) ve öğretmen annesinin etkisiyle sosyalist politikalara eğilim göstermiş olan Mussolini, 1904-1910 yılları arasında sosyalist savunulara dair görüşleri nedeniyle ün kazanmıştır. Görüşlerini *Avanti* gazetesinde dile getirme imkânı bulmuştur. Birinci Dünya Savaşı ile siyasi

³ Gabriel Danonçiy'o, 12 Mart 1863'te doğmuş ve 18 yaşlarında ilk eserini vermiş olan İtalyan şairlerinden biri olmuştur. Napoli ve Roma'da farklı gazetelerde çalışmıştır. 1897'ye milletvekili seçilmiş, sol ideolojiye temayül göstermiştir. Birinci Dünya Savaşı öncesinde Paris'e sürgün edilmiş, 1915 yılında Roma'ya dönerek İtalya'nın İtilaf devletleri ile savaşa girmesi konusunda konuşmalar yapmış ve İtalya'nın savaşa girmesinde etkin rol üstlenmiştir. Savaş esnasında uçak zabiti olarak orduya katılmış, komutasındaki küçük bir uçak filosu ile Viyana'yı bombalamış, savaş sonrasında da Fiume'yi işgal ederek İtalya'ya katılmasını sağlamıştır.

⁴ Giuseppe Garibaldi, 4 Temmuz 1807'de doğmuş, 2 Haziran 1882'de ölmüş İtalyan vatansever bir askerdir. Napoli ve Sicilya'nın alınmasını gerçekleştirmiştir. <https://www.britannica.com/biography/Giuseppe-Garibaldi> (Erişim Tarihi: 11.11.2021)

düşüncelerinde değişikliğe giden Mussolini, başlangıçta aşırı ulusalcı ve sonra ise faşist hale gelmiştir. 1919 yılında faşistlerin lideri olan Mussolini, daha fazla eylem stratejisini belirlemiştir. İtalya'nın da ilk faşist diktatörü olarak 1922'den 1943'e kadar yönetimde kalmıştır (Todd and Waller, 2015: s. 12, 14; Karaburun Doğan, 2019: s. 229; Çelikçi ve Kakışım, 2013: s. 87-88; *Ayin Tarihi*, Eylül 1923, Cilt: 1, Sayı: 1: s. 60). Mussolini'yi İtalya'da iktidara bazı sebepler zinciri getirmiştir. Fırkalar arasında bölünme ve yeni fırkaların ortaya çıkması, Nitti'nin şahsiyeti ve icraatları, Danonçiyio isyanı, sosyalistlerin krallığa rağmen enternasyonal marşını toplantılarda söylemeleri, hükümette komünist tahriki ve Ulusal Faşist Partisi'nin kurucu liderinin güçlü kişiliği, hükümetlerin muktedir olamaması gibi sebepler Mussolini'nin ve faşizmin iktidara gelişini kolaylaştırmıştır (*Ayin Tarihi*, Eylül 1341, Cilt: 6, Sayı: 18: s. 534).

Faşizmin sosyalizme karşı bir tepki olarak ortaya çıktığını belirten Mussolini, bir süre sonra yönetim sistemine dönüştüğünü vurgulamıştır. Faşizmin sosyalizme karşı sadece bir heyecan olmadığını, toplumla ilgili gerçekleri görebilen, onlara çözüm yolları sunmak için çalışan siyasi ve ekonomik bir düşünce sistemi olduğunu savunmuştur (Baştürk, 2013: s. 37). Faşist lider Mussolini'yi iktidara taşıyan en önemli amilin İtalya'nın savaştan sonraki iç gelişmeleri olduğu söylenebilir (*Ayin Tarihi*, Eylül 1341, Cilt: 6, Sayı: 18: s. 534). İktidara geldikten sonra, özellikle 1930'lu yıllar boyunca Mussolini, faşist ideolojiyi açık bir şekilde ifade etme çabasında olmuştur. Bu dönemde İtalya, parti diktatörlüğünden daha ziyade Mussolini'nin kimliğinde kişisel bir tablo çizmiştir (Todd and Waller, 2015: s. 13). Özetle faşist yönetim sisteminin, Mussolini'nin uygulamaları ile çözümlenmeye çalışıldığı ifade edilebilir.

Mussolini'nin Adriyatik'te büyük bir İtalyan İmparatorluğu kurmak isteyen kuvvetli bir şahsiyet olduğu söylenebilir. İtalya'nın heyecanlı ve coşkun gençlerinin geniş mefkûrelere sahip Mussolini'nin arkasında durdukları anlaşılmaktadır. İtalyan gençlerinin bu desteği Mussolini'nin siyasi otoritesini pekiştirmiştir. Mussolini önceleri değersiz görülen İtalyan bayrağı için dini bir tören gerçekleştirmiştir. Bu tören İtalyan halkının milliyetçilik duygularını kuvvetlendiren önemli bir faktör olmuştur. İtalya'ya yeni bir görkem ve güç kazandırma azmiyle ve inancıyla iktidara gelmiş olan Mussolini'nin İtalyan milletini bir parmak işareti ile istediği yöne çevirmeye muktedir olduğu anlaşılmaktadır. Onun sihirli bir güce sahip olduğuna inanılmıştır. İtalyan milletinın Mussolini'ye duyduğu güven, Mussolini'yi iç ve dış politikada güçlü kılmıştır. Mussolini, İtalyan milletinden aldığı destekle dünya siyasetinde aktif rol oynayan otoriter liderlerden biri olmuştur (*Ayin Tarihi*, Eylül 1923, Cilt: 1, Sayı: 1: s. 59).

İtalyan faşistleri, Mussolini'yi kült lider olarak görmeyi tercih etmişlerdir. Kült liderlik olgusu, toplumda insanüstü güçleri olduğuna inanılan, sadece halkın refahı için çalışan efsanevi kişilikle bütünleştirilmiş insanlar için kullanılmıştır. Totaliter yapıların kült liderler ortaya çıkardığı söylenebilir. Benito Mussolini, yürütmüş olduğu yoğun propaganda neticesinde İtalyan kamuoyu tarafından kült lider olarak ortaya çıkarılmıştır. İl duce (lider) unvanı alan Mussolini, kendisine Roma İmparatorluğu'nu yeniden inşa etme görevi vererek İtalyanlı milliyetçilerin duygularına hitap etmiştir (Karaca, Eylül 2018: 1204). Roma İmparatorluğu hedefi, Mussolini'ye bağlılığı kuvvetlendirmiştir.

Mussolini, iktidara geldikten sonra İtalyan halkına faşizmi benimsetmek için çeşitli propaganda yollarını kullanmıştır. Tercih edilen propaganda yollarından biri de müzik olmuştur. 1909 yılında Nino Oxilia tarafından yazılmış olan Giovinezza adlı şarkı Giuseppe Blanc tarafından bestelenmiştir. Bu şarkının sözleri, Mussolini'nin talebi ile 1924 yılında faşist ideolojiye uygun hale getirilmiş, 1926 yılında da İtalyan Faşist Partisi'nin marşı yapılmıştır. Bu

marşın, Büyük Roma İmparatorluğu'nu yeniden kurma idealini kuvvetlendirmek için, Faşist İtalyan Sosyal Cumhuriyeti'nin 1945 yılındaki yıkılışına kadar aktif olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır (Karaburun Doğan, 2019: s. 230-231). Marşın son kıtası şu şekilde bitmektedir: “Şairler ve zanaatkârlar, şehirli ve köylüler, İtalyanların gururuyla, Mussolini'ye sadakat yemini edin, tek bir fakir mahalle yok, halkını seferber etmeyen, bayraklarını dalgalandırmayan, onları kurtaran faşizm için (Karaburun Doğan, 2019: s. 237).” Marşla İtalyanların Mussolini'ye sadakat duyması ve faşizmi kurtarıcı olarak görmesi istenmiştir.

İtalyan halkına yönelik hazırlanmış olan propaganda afişlerinde, Mussolini'ni “kahraman, kurtarıcı, lider, muzaffer” olarak gösterilmiştir. Propaganda afişlerinde Mussolini'nin hem içerideki hem de dışarıdaki hedeflerini gerçekleştirme hayali kurduğu söylenebilir (Karaca, Eylül 2018: s. 1217). İtalya'da faşizm ile Mussolini'nin sürekli birlikte zikredilmesi, bu ideolojinin tartışmasız lideri olduğunu göstermektedir. Faşizm ideolojinin propagandalarında ise semboller ve ritüeller önemsenmiştir. Roma İmparatorluğu dönemine ait birçok ritüelin faşizm iktidarında kullanılması, İtalyanların yayılcı bir politika belirlemesine bir işaret sayılabilir (Karaburun Doğan, 2019: s. 233). Mussolini ve İtalyan faşistlerinin hedeflere ulaşmak için benzer bir propaganda süreci yürüttükleri anlaşılmaktadır.

Mussolini'nin şahsi gücü yanında tarihi kişiliklerle benzerliği değerlendirilerek konu bütünlüğü sağlanmış olacaktır. İtalya ve Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklar neticesinde Mussolini'nin siyasi olarak almış olduğu sert tutum, İtalyan Başbakanının Avrupa siyasetinde bağımsız rol oynama konusunda önemli bir aday olduğunu göstermiştir. Şahsi konumu ve kişilik özellikleri uluslararası siyasette Mussolini'nin olağanüstü bir yere oturmasını sağlamıştır. Bu dönemde İtalya ile Mussolini özdeş hale gelmiştir. Bu kapsamda İtalya'dan bahsedilirken Mussolini'den, Mussolini'den bahsedilirken İtalya'dan bahsedilmiştir. İtalyan hükümeti denildiğinde Mussolini, Mussolini denildiğinde İtalyan hükümeti akla gelmektedir. Mussolini İtalya'sı gibi tabirlerin sıkça kullanılmasına bakıldığında, bunun olağan bir içgüdüsel yaklaşımla yapıldığı anlaşılmaktadır. Rişliyo zamanından itibaren Avrupa hükümetlerinden hiçbirinde Mussolini'nin İtalya'da sahip olduğu kadar sonsuz bir yetkiye ve iktidara sahip olmadığı belirtilmiştir (*Ayin Tarihi*, Eylül 1923, Cilt: 1, Sayı: 1: s. 59).

Napolyon imparator olmadan önce refakatinde iki konsül daha görevde bulunmuştur. İtalya'da Mussolini genellikle Napolyon'a benzetilmekte, yapmış olduğu hükümet darbesi de Napolyon'un 18 Brumair hadisesiyle karşılaştırılmaktadır (Armaoğlu, 1999: s. 58)⁵. Napolyon'un kendisiyle beraber çalışan iki konsülü bulunmakla birlikte Mussolini'nin böyle danışmaları ve yardımcıları olmamıştır. Mussolini İtalya'yı sadece kendi içtihat ve kuvvetiyle yöneten bir devlet adamı görünümünde olmuştur. Diğer taraftan Mussolini'nin mutlak idaresini gizleme gibi bir teşebbüse girmediği söylenebilir (*Ayin Tarihi*, Eylül 1923, Cilt: 1, Sayı: 1: s. 59). Mussolini, yönetiminin şahsi olduğunu zaman zaman ilan etmiştir. Basına bakacak olursak, İtalyan gazetelerinin özgürce yazılar yazamadıkları ifade edilebilir. Aslen İtalyan olan Napolyon tarafından yapıldığı gibi bazı İtalyan gazetelerine faşist idaresinde bir İtalyan İmparatorluğu oluşturulacağını yazmak için izin verilmiştir. Aynı zamanda Mussolini, heyecanlı bir

⁵ Aralık 1799'da yapılmış olan VIII. Yıl Anayasası ile Napolyon Konsüllük rejimini tesis etmiştir. Burada yasama görevi 3 konsüle verilmiştir. Birisi kanunu hazırlamakta, ikincisi müzakere etmekte, üçüncüsü de kabul veya reddetmektedir. Konsüller on yıl için seçilmişler, bütün güç ve yetkinin birinci konsüle olduğu ve bunun da Napolyon olduğu bilinmektedir. Fransa'da suiistimalin arttığı, iç karışıklığın çıktığı ve Direktuar'ın yönetimi çok gevşettiği bir dönemde 23 Ağustos 1799'da Napolyon, bir askeri darbe yaparak meclisi dağıtmış, direktuar yönetimini sonlandırmıştır. Bu olay, “18 Brumair” olarak hatırlanmaktadır.

konuşmasında İtalya'nın Akdeniz'de hâkim bir konumda bulunması gerektiğini belirtmiş ve kendisinin oluşturduğu faşist hükümet üyelerinin bu gerçekten bilgisiz kalmaması için gerekeni yapacağını vurgulamıştır (*Ayın Tarihi*, Eylül 1923, Cilt: 1, Sayı: 1: s. 60).

4. Mussolini'nin İmparatorluk Rüyası ve Tepkiler

İtalya'nın uluslararası siyasette uğradığı hayal kırıklıkları, faşizmin kuvvetlenmesine katkı sağlamıştır. Mussolini'nin Akdeniz'de yeni bir Roma İmparatorluğu kurma hayali İtalyanlara milli bir prestij ve benlik kazandırmayı amaçlamıştır. İtalya'da bu yaklaşım milli bir idealizm haline gelmiştir. Mussolini genişleme ve yayılma politikasını benimsemiş, 1915 ve 1917 yıllarındaki antlaşmalarla elde edemediği yerleri kendisine hedef belirlemiştir. Diğer taraftan Mussolini eski mallara "Roma İmparatorluğu" damgası vurarak piyasaya sürmüştür. Bu durum, İtalyanlar için büyük hedeflerin belirlenmesi anlamına gelmiştir. Faşist İtalya yönetiminin belirlediği yayılmacılık politikası ise Akdeniz'deki diğer devletleri ciddi şekilde rahatsız etmiştir (Armaoğlu, 2000: s. 172-173).

Mussolini'nin "Doğu Akdeniz'e egemen olacak bir İtalya İmparatorluğu'nun birinci imparatoru olmayı hayal ediyor mu?" sorusuna birçok İtalyan vatandaşı olumlu cevap vermiştir. İtalyanlar Mussolini'nin imparatorluk isteğine inanmışlardır. Ancak, Mussolini'nin asli amaçlarına vâkıf olmak isteyen ve icraatlarındaki niyeti tahmin edebilecek kişilerin dikkatli bir kişiliğe sahip olması yeterli olmuştur. 1912 yılında Fransız Sosyalisti George Sorel, Mussolini hakkında şunları söylemiştir: "*Mussolini'miz öyle adi bir sosyalist değildir. Bana inanınız ki: Onu bir gün mukaddes bir taburun başında kılıcıyla İtalyan Bandırasını selamlar iken göreceğiz!*" Sorel'in bu öngörüsünün gerçek olacağını tarih ispatlamıştır. Mussolini İtalyan Bandırasını gerçekten de kılıcıyla selamlamıştır. Mussolini bununla yetinmemiş, başka milletlerin de İtalyan Bandırasını selamlamasını arzulamıştır. Mussolini, İtalya'yı Avrupa'nın en güçlü devletlerinden, bu olmasa dahi Akdeniz ve Adriyatik konularında İngiltere ve Fransa ile eşit seviyede iktidar, nüfuz ve yetkiye sahip büyük devletlerden biri konumuna çıkarmaya kararlı olduğunu kanıtlamıştır. Mussolini'nin bu kararı İtalyanlar tarafından da yakından bilinmiştir. Ancak, İtalya'nın eski hükümetini yerinden eden ve iktidarı ele geçiren Mussolini'nin bir hamlede Rapallo Antlaşmasını hükümsüz kılarak Fiume şehrinin İtalya'ya ait olduğunu ilan etmesini bekleyen İtalyanlar, hayal kırıklığına uğramışlardır (*Ayın Tarihi*, Eylül 1923, Cilt: 1, Sayı: 1: s. 60).

Mussolini İtalya'da iktidara geçtikten sonra on ay içerisinde İtalya Ordusu'nu ıslah etmiş, faşistleri ordu içerisinde güçlü olacakları mevkilere yerleştirmiş, İtalya donanmasını ıslah etmiş, hava kuvvetlerini dünyanın en kuvvetli hava kuvvetlerinden biri haline getirmiştir (*Ayın Tarihi*, Eylül 1923, Cilt: 1, Sayı: 1: s. 60). İtalya'nın heyecan dolu gençleri tarafından verilecek destekle darbesini gerçekleştirebilecek hale ulaşmıştır. Mussolini'nin Avlonya için önündeki tek engel olan Yunanistan'a darbeyi indirmesi durumunda Fiume meselesi yanında birçok kapının İtalya'ya açılacağı tahmin edilmiştir. Yunanistan'la yapılacak bir savaşta Mussolini'nin başarılı olması durumunda Adriyatik'in iki sahilinin İtalya'nın eline geçmesi kesinleşmiş olacaktır. Mussolini'nin Napolyon gibi bir imparator olmak istemesi halinde, dışarıda zaferle neticelenecek bir askeri sefere ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır. Bütün bunların farkında olan Mussolini, İtalyan Bandırası için heyecanlı bir dini tören yapmıştır. İtalyan Bandırasını Venediklerin egemenliği altında kalmış olan sahillere götürerek oralara bayrak dikecek olması durumunda, İtalyan top atışları ile kendisini imparator olarak alkışlayacak İtalyanların seslerinin ahenkli bir şekilde birbirine karışması beklenmiştir. Bu bağlamda İtalyanların çoğu İtalya'nın

parlak geleceğini Mussolini'nin şahsi geleceğiyle bütünleştirmişlerdir (*Ayın Tarihi*, Eylül 1923, Cilt: 1, Sayı: 1: s. 61).

Faşist İtalya'nın yayılcı politikasından rahatsız olan Adriyatik'teki ilk devlet Yugoslavya olmuştur. Mussolini ilk olarak Fiume meselesini ele almıştır. Fiume, 1920 yılı Kasım ayında İtalya ile Yugoslavya arasında yapılan bir antlaşma ile "serbest şehir" statüsünde bağımsız hale getirilmiştir. Faşistler burada karışıklık çıkarmış, Mussolini de iktidara geçtikten sonra bu konuya eğilerek, kurduğu baskı üzerine 1924 yılı Ocak ayında Yugoslavya ile yaptığı antlaşma neticesinde Baroş limanı hariç Fiume'nin İtalya'ya katılmasını sağlamıştır. İtalya sertlik politikasını ikinci olarak Yunanistan'a yöneltmiştir. Yunanistan-Arnavutluk sınırını düzenlemek için kurulan komisyondaki İtalyan temsilcisinin 1923 yılı Ağustos ayında öldürülmesinden sonra İtalyan donanması Korfu adasını bombardıman altına alarak adayı işgal etmiştir. İtalya, Yunanistan'dan 50 milyon liralık tazminat talep etmiştir. İtalya'nın baskısı üzerine Yunanistan bu tazminatı ödemek zorunda kalmıştır. Adriyatik'te İtalya karşısında kayba uğrayan ikinci devlet böylece Yunanistan olmuştur (Armaoğlu, 2000: s. 173-174).

Mussolini'nin üçüncü olarak nüfuzunu artırdığı ülke Arnavutluk olmuştur. 1924 yılı sonlarında eski başbakanlardan Ahmet Zogo'nun Arnavutluk'ta iktidarı ele geçirmesi, 1925 yılı Ocak ayında cumhuriyeti ilan etmesi, Mussolini'nin işini kolaylaştırmıştır. Zogo, kendi gücünü artırmak için İtalya'dan destek istemiş, İtalya da geniş ekonomik destek sağlamıştır. Nihayet 27 Kasım 1926'da İtalya ile Arnavutluk arasında bir dostluk ve güvenlik paktı gerçekleştirilmiştir. Mussolini, Arnavutluk'un bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün İtalya'nın Adriyatik'teki durumu için önemli olduğunu belirtmiştir. İtalya'nın Arnavutluk ile yakın ilişki içerisinde olması Yugoslavya'yı farklı arayışlara yöneltmiştir. 1927 yılı Kasım ayında Yugoslavya, Fransa ile bir dostluk ve ittifak antlaşması imzalamıştır. Bu antlaşma üzerine 22 Kasım 1927 tarihinde Arnavutluk ile ikinci Tiran Antlaşması imzalanmıştır. Bu savunma antlaşması ile Arnavutluk tamamen İtalya'nın kontrolü altına girmiş, Cumhurbaşkanı Ahmet Zogo da 1928 yılında İtalya'nın desteğine güvenerek krallığını ilan etmiştir. Bu tarihten itibaren Arnavutluk'a İtalya'nın Belçika'sı denilmiştir (Armaoğlu, 2000: s. 174). Bütün bu bilgiler, Mussolini'nin Adriyatik'te gücünü artırdığını ve imparatorluk hayalini pekiştirdiğini göstermektedir.

5. İtalya'da Faşizmin Yükselişi ve Mussolini'nin Siyasi Politikası

Faşizm İtalyan kökenli bir kavram olup, Eski Roma'da otoritenin sembolü olan baltaya bağlanmış çıta demeti anlamına gelen "fascio" sözcüğünden türetilmiştir. Balta şefi, sopa ve çıtalar/değnekler şefe itaat eden örgüt mensuplarını sembolize etmektedir. Burada ifade edilen şey, birlikten güç doğacağı anlayışıdır (Özgen ve Güngördü, 2019: s. 925; Aşık, 2020: s. 30). Faşizm kavramının tanımlanmasında bir değil, birbirinden farklı birçok tanım yapıldığı anlaşılmaktadır. Faşizmin tanımlanmasında faşist yönetimlerin uygulamalarından hareketle bir kısım tanımlamalara ulaşıldığı söylenebilir. İlk olarak İtalya'da ortaya çıkmış olan faşizm, Mussolini'nin siyasi politikasını açıklayan en bariz tanımlama olmakla birlikte, benzer nitelikteki siyasi hareketlerin de faşizm kavramıyla anlatılması, kavramla ilgili yorumlamaların bir süre daha devam edeceğini göstermiştir (Baştürk, 2013: s. 6-7).

1922 yılında ilk kez siyasi bir hareket olarak iktidara gelen faşizm, Mussolini'nin liderliğinde ölümüne kadar devam etmiştir (Baştürk, 2013: s. 1). Faşizmin doğduğu ve geliştiği ilk ülke İtalya olduğu gibi Mussolini de bu sistemle anılan ilk faşist lider olmuştur (Özgür Ceylan, 2019: s. 77). İtalyan Faşizmi, Mussolini kültürüne dayanan, saldırgan milliyetçiliği temel alan bir yönetimi benimsemiştir (Özgen ve Güngördü, 2019: s. 928). Sosyalist akımlara ve

liberal düşünceye karşı ortaya çıkmış olan faşizm ideoloji ile (Çelikçi ve Kakışım, 2013: s. 86); “otoriter devlet, radikal ve milliyetçi siyasal düzen” anlatılmak istenmiştir (Özgen ve Güngördü, 2019: s. 926). Otoriter devlet anlayışını benimseyen Mussolini, Ulusal Faşist Partisi dışındaki bütün partileri kapattırmıştır (Karaca, 2018: s. 1206). Diğer partilerin kapatılması ile İtalya, tek parti devleti haline gelmiştir. Bu yönüyle İtalya'daki Faşist Partisi yanında Rusya'daki Komünist Partisi, Almanya'daki Nazi Partisi aynı dönemde tek parti devletine örnek olarak gösterilebilir (Lewis, 1998: s. 379). Bu arada, Mussolini'ye göre devlet ve millet algısını da değerlendirmek gerekmektedir. Ona göre millet, komünizmdeki sınıfın yerini almıştır. Devletin merkezîyetçi ve üniter olmasını öngörmüştür. Faşizme göre devlet, milletin yasal açıdan bütünleşmiş halidir. Yüzyılın başında devrimci sendikacılar tarafından yayınlanmış çalışmalar ile Mussolini'nin faşist lider olarak belirlediği ilkeler arasında bir sürekliliğin olması, faşizm düşüncesinin belirli bir birikim neticesinde oluştuğunu göstermektedir (Sternhell, Sznajder ve Asheri: 2012, s. 308).

Mussolini'yi destekleyen Faşist Kara Gömlekliler adlı yarı askeri yapının ülkeyi sıkı bir denetime tabi tuttuğu söylenebilir (Karaca, 2018: s. 1209). Ulusal Faşist Partisi iktidara geldikten sonra radikalleşmiş ve tamamen Mussolini'nin kontrolü altına girmiştir. Aynı dönemde işçiler üzerinde işverenlerin gücü vurgulanırken, devlet otoritesi de güçlü bir şekilde hissettirilmiştir (Todd and Waller, 2015: s. 13). Faşizmde devlet en öncelikli konulardan biri olmuştur. Devlet içerisinde birey, yok oluşu ifade etmektedir. Diğer taraftan insanların eşit olmadıkları, bir kısım niteliklere sahip olanların diğerlerinden üstün olduğu anlayışı faşizm ideolojiye egemen olmuştur. Bu ideolojide milliyetçiliğin radikal yönü ağırlıklı olduğu gibi kuvvetli bir militarizm de dikkat çekmektedir. Bu özellik güce, disipline ve cesarete dair dinamikleri harekete geçirdiği gibi erkeğin aktif rol aldığı bir siyasal düşünceyi öncelikli hale getirmiş, kadınları ise geleneksel rolleri üzerinde tutmuştur (Baştürk, 2013: s. 40-44, 47).

Faşist ideolojinin devlet organlarında yaygın hale getirilmesi ve güçlendirilmesi konusunda kanuni düzenlemeler yapılmıştır. 1925 yılında İtalya Meclisi'nin kabul etmiş olduğu bir kanunun burada zikredilmesi yararlı olacaktır. İtalya Meclisi tarafından hazırlanmış olan kanunda, devlet hizmetinde bulunan sivil ve asker bütün şahısların hükümetin takip etmiş olduğu faşist siyasetten farklı bir siyaset takip etmeleri durumunda veya görevlerini sadık bir şekilde yerine getirmediklerinin anlaşılması halinde görevlerinden çıkarılmasında hükümetin 1926 yılı Aralık ayı sonuna kadar yetkili olduğu belirtilmiştir. Burada memurların faşist ideoloji dışındaki görüşlere eğilim göstermemesi amaçlanmıştır. Diğer taraftan bu kanunla memurların tamamının Faşist Partisi'ne mensubiyeti konusunda bir baskı oluşturulmuştur. Bu kanunun İtalyan basını ve kamuoyu tarafından olumlu karşılandığı da anlaşılmaktadır (CA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 236.595.2, 1). Fikir ve düşünce özgürlüğü yerine baskının İtalyan kamuoyu tarafından onaylanması, değerlendirilmesi gereken önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

İtalyan Meclisi tarafından kabul edilmiş olan kanun, “Memurin-i Hükümetin Vazifelerinden İhracına Ait Kanun” olarak anılmıştır. Kanun toplam üç maddeden oluşmaktadır. Kanunun birinci maddesinde vazifelerini sadakatle yerine getiremeyecekleri bilinen ve hükümetin faşist siyasi politikasına uygun hareket etmeyecek olan bütün memurlar ve hizmetlilerin devlet görevlerinden ihracı konusunda hükümetin 31 Aralık 1926 tarihine kadar yetkili olduğu belirtilmiştir. Birinci maddenin devamında hangi memurların ihraç kararını hangi makamların vereceği açıklanmıştır. Kanunun ikinci maddesinde, ihraç edilecek memurların alacakları tazminatlar ve tazminata dair usuller belirlenmiştir. Üçüncü maddede ise Kanunun

uygulanmasında veya yetersizlikleri konusunda İtalya Kralına itirazda bulunulabileceği hüküm altına alınmıştır (CA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 236.595.2, 2). Sivil ve asker İtalyan memurlarının faşist ideolojiyi devlet baskısı ile kabul etmeleri istenmiş, bu durum otoriter bir yönetim sisteminin tezahürü olmuştur.

1929 yılına gelindiğinde Mussolini, İtalya'nın tek ve mutlak hakimi olmuştur. İtalya Başbakanı Mussolini, iktidarı ele geçirdikten sonra silah yapımını hızlandırdığı gibi silahlı kuvvetlerin sayısını da artırmıştır. Aynı gelişmeler Almanya'da Hitler eliyle gerçekleştirilmiştir (Goloğlu, 2017: s. 179, 181; Dumont, 1999: s. 160). Avrupa'da bir taraftan İtalya diğer taraftan Almanya'nın hızla silahlanması yeni bir dünya savaşının hazırlıkları olmuştur. Yayılmacı bir politika izleyen Faşist Lider Mussolini, İtalya'ya yeni topraklar katma girişiminde bulunmuştur. Silahlanarak ve silahlı kuvvetlerini güçlendirerek amaçlarını gerçekleştirmeyi arzulamıştır. İtalya, tarihler 2 Ekim 1935'i gösterdiğinde Habeşistan'a saldırmış ve bu toprakları sömürgesi haline getirmiştir (Akşin, 2017: s. 232; Goloğlu, 2017: s. 181). Mussolini'nin bu saldırısı, faşist İtalya'nın dış politikadaki eğilimini göstermektedir. Diğer taraftan İtalya ile Fransa arasındaki ilişkilerin iyi gelişmediğini söyleyebiliriz. İtalya'nın Akdeniz'de bir deniz gücü olarak yükselmesi Fransa'yı oldukça rahatsız etmiştir. İtalya'nın barış antlaşmalarının kurmuş olduğu düzene karşı cephe alması (revizyonizm) ise, Fransa için hoşnutsuzluk yaratmıştır. İtalya'nın revizyonist Avusturya, Macaristan ve Bulgaristan'la yakın ilişki kurması da Fransa'yı rahatsız eden diğer önemli bir neden olmuştur (Armaoğlu, 2000: s. 175). Bütün bunlar, İtalya için Avrupa'da ve Akdeniz'de yeni siyasi ve askeri gelişmelerin yaşanacağına işaret sayılmıştır.

6. Faşist İdare Öncesinde İtalya'nın İktisadi Politikası

Faşistlerin iktidarı öncesinde İtalya'daki iktisadi gelişmeleri değerlendirmek yararlı olacaktır. İtalya'nın genel borçları ile nakit para dolaşımının 19 Nisan 1918'e kadar dört katından daha fazlaya ulaştığı söylenebilir. Hükümetin bütçe konusunda belirli bir istek ortaya koymuş olması halinde durumun düzeltebileceği, 1921 yılı öncesinde hükümet tarafından etkili bir tedbirin alınmadığına dair eleştirilerin yapıldığı anlaşılmaktadır. Devlet, iktisadi hayatta rolünü sınırlaması gerekirken müdahaleler yapmış, meydana gelen her müdahale ise yeni masrafları zorunlu kılmıştır. Memur maaşlarının artırılması, tahliye edilen yerlerin yeniden inşası, gemi ticaretine ayrılan ödemeler, sanayinin gözetim ve teftişi, 1920-1921 mali yılı boyunca masrafları 37 milyar 493 milyona yükseltmiştir. Hoşgörü siyaseti banka paralarının yeniden dolaşıma çıkarılmasını sağlamıştır. Bu paraların toplamı 31 Aralık 1920'de 22 milyara, yani iki yılda 8 milyar fazla bir rakama ulaşmıştır. Verilen rakamlardan hareketle, İtalya'da hiçbir mali tedbirin alınmadığını söylemek doğru bir yorum olmayacaktır. Ancak, tedbirler alınırken iktisadi ihtiyaçların yeterli düzeyde dikkate alınmamış olması nedeniyle, bu tedbirlerin devletin mali işlerini iyileştiremediği anlaşılmaktadır. Birçok vergi kalemi değişim ve dolaşımı sektöre uğratmış, özellikle tasarruf fikrini olumsuz etkilemiştir (*Ayın Tarihi*, Mart-Nisan-Mayıs-Haziran 1340, Cilt: 3, Sayı: 7, 8, 9, 10: s. 56).

Mali usullerde meydana gelen karışıklıkların devletin gelişme arzusundan ileri geldiği söylenebilir. Vergilerin hayali olarak da olsa adalet ve hakkaniyet dairesinde belirlenmesi fikri, halef ve selef olan maliye bakanlarını gelire ve sermayeye ağır vergiler yüklemeye yöneltmiştir. Tüketim vergisine ise ancak belirli bir oran çerçevesinde müracaat edilmiştir. Dolaylı vergiler toplamı 30 Haziran 1922'ye kadar beş altı kat artmıştır. Aynı süre zarfında dolaylı vergi toplamı savaştan önceki miktara göre dokuz katından daha fazlaya ulaşmıştır. Bu dönemde hazine tarafından yapılacak bir müdahalenin iktisadi hayata yardım edeceği fikri ortaya atılmıştır.

50.000 liradan yukarı bütün gelirlere vergi konulmuş, 24 Eylül 1920 tarihli kanunla belirlenen vergiler düzenli olarak artırılmıştır. Hükümetin görevi bu mali müdahalelerle sınırlı kalmamıştır. Yeniden üretim ve satış tekelleri kurulmuştur. 1916'da kriket ve oyun kâğıtları inhisarı, 1919'da kahve ve benzeri ürünler, elektrik lambaları inhisarı bütün ülkede çoğaltılmıştır. 1920 yılı içerisinde dolar fiyatı 13,07'den 28,57'ye, yüzde beş faizli senetler ise 76,61'den 89,54'e kadar yükselmiştir. 1921'den itibaren ise bu konuya çare olmak üzere ciddi bir mesai harcadığı anlaşılmaktadır. 1918-1919 mali yılında 22 milyar 700 milyona ulaşmış olan mali açık, 30 Haziran 1922 mali yılı sonunda 15 milyar 780 milyona düşürülmüştür. Eylül 1922'de dolar Aralık 1920'deki gibi 28,57 nispetinde olacakken 23,40 nispetinde gerçekleşmiştir. Yüzde 5 faizli borçlanma ise tekrar 80,80 rayice kadar ulaşmıştır. Mussolini öncesinde, iktisadi açıdan herhangi bir düzelmeyi olmadığını söylemek, önceki İtalyan hükümetleri için haksızlık olarak değerlendirilebilir. İtalya'daki mali buhranın güçlüğü çelişki yaratmış, ancak olumlu sonuçları güçlendirmek ve genişletmek için ülkenin itibarını güçlendirmek ve kesin olarak düzelmesini sağlayacak aktif bir iktisadi siyasetin uygulanmasının gerekli olduğu anlaşılmıştır (*Aydın Tarihi*, Mart-Nisan-Mayıs-Haziran 1340, Cilt: 3, Sayı: 7, 8, 9, 10: s. 57).

7. Faşist Mussolini Hükümetinin İktisadi Politikası

Mussolini iktidara gelmeden önce, iktisadi düşüncelerini çeşitli ortamlarda paylaşmıştır. Bu paylaşımlarında devletin ve özel sektörün iktisadi konulardaki rolünü açıklamıştır. Bu kapsamda Mussolini devlet anlayışını kapitalizm üzerine kurgulamıştır. Özel sektöre ihtiyatlı yaklaştığı gibi devleti de ekonomik işlevlerden kurtarmak istemiştir. Mussolini, 1919 yılı Temmuz ayında vermiş olduğu beyanatta, devletin üretici olması gerektiğini, ancak devlet denilince bürokrasinin anlaşıldığını, bürokrasinin ise üretim karşıtı olduğunu belirtmiştir. Mussolini, devletin ekonomik hayatın devamına engel olmaması gerektiğini vurgulamıştır. 1921 yılı Ocak ayında ise devletin her türlü ekonomik biçimden uzaklaşması ve denetimleri gerçekleştirmesi gerektiğini savunmuştur. Ayrıca, kamu hizmetinin devletin tekelinde olmaması gerektiğini vurgulamıştır. Mussolini aynı yıl içerisinde yaptığı başka bir değerlendirmede ise devletin politik ve hukuki çizgiye çekilmesi, politik devletin güçlendirilmesi ve ekonomik devletin ise tamamen ortadan kaldırılması gerektiğini belirtmiştir (Sternhell, Sznajder ve Asheri: 2012, s. 306-307).

İtalya Kralı 28 Ekim 1922 tarihine gelindiğinde Mussolini'ye kabinenin oluşturulması görevini vermiştir. Yeni Hükümet Başkanı Mussolini, o vakte kadar mücadele vermiş olduğu görüşlerini uygulamaya yönelmiş, ancak cerrahi bir ameliyatın ülkeyi kurtaracağını düşünmüştür. Bu dönemde parlamentonun görevinden bir süre çekilmesinin, vatandaşların işlerini aksatabileceği düşünülmüştür. Bununla birlikte Meclis, 25 Kasım 1922'de kanuni bir diktatörlüğü kabul ederek, faşizmin zaferini onaylamıştır. Artık, ülkenin siyasi ve iktisadi sorunları ile meşgul olma zamanı gelmiştir. İktisadi ve içtimai buhranları olan bir savaşın üzerinden üç buçuk yıl geçmiş olmasına rağmen, İtalya'da ortaya çıkan para darlığı ile mücadele etmenin mecburiyeti üzerinde durulmaya başlanmıştır. İtalyan maliyesinin düzeltilememesi ve düzenlenememesi halinde ülkede güvenliğin sağlanamayacağı, birbirine sıkı sıkıya bağlı bu meseleleri ayrıca değerlendirmenin boş bir çaba olacağı anlaşılmıştır (*Aydın Tarihi*, Mart-Nisan-Mayıs-Haziran 1340, Cilt: 3, Sayı: 7, 8, 9, 10: s. 56).

Mussolini, aşırı milliyetçi çizgide bir politika belirlediği gibi ülkesinin kalkınması için de sert ekonomik tedbirler almıştır (Goloğlu, 2017: s. 181). Bu kapsamda Mussolini parlamento

ile temasta bulunduğu ilk anlardan itibaren süratli bir şekilde denk bütçe oluşturma yönündeki düşüncelerini açıklamıştır. Mussolini kendisini bekleyen zorlukları gizlememiş, açıkça dile getirmekten çekinmemiştir. Büyük bir ülkede birkaç ay içerisinde köklü bir dönüşümün mümkün olamayacağını farkına ilk önce Maliye Bakanı Alberto De Stefani⁶ varmıştır. Burada esas olan şeyin faaliyete geçmek olduğu belirtilmiş, Maliye Bakanından konuyla ilgili programlar istenmiştir. Uygulamaların çoğunda olduğu gibi yeni hükümetin maliye işlerinde de umumi yerler için büyük ve yaygın bir faaliyetin takip edilmekte olduğu anlaşılmaktadır. Mussolini faşist bir mecmuada şunları söylemiştir: “Yalnız bir defa şurası malum olsun ki faşizm ne tasvir tanır ne sanem (*Ayin Tarihi*, Mart-Nisan-Mayıs-Haziran 1340, Cilt: 3, Sayı: 7, 8, 9, 10: s. 57).” Burada faşizmin keskin ve yalnızca kendine ait bir yaklaşıma sahip olduğu vurgulanmıştır. Faşizmi bir fikir ve tasvirin mantıki açıdan inşası olarak tanımlamak mümkündür. Faşizm taraftarlarına göre mutlak ve daimi bir kuvvete sahip gerçekler bulunmamaktadır. Bazı insanlar fikir inşasında olayları dikkate alırken, bazıları ise kuruntuları veya hayali delilleri dikkate almıştır. Bu iki zümre arasındaki seçimde gerçek bir hükümet adamının tereddüt etmeden karar vereceği söylenebilir. İtalya toplumu içerisinde dikkate alınacak en önemli nokta, şahısların hukuku değil milli menfaatler olmuştur. İtalyan hükümetinin en önemli özelliği, şahsi ihtiyaçlarla toplumun ihtiyaçlarını uzlaştırmak olmuştur. Hükümetin temel uygulamalarına ait görevler ve kuvvet sayesinde, belirlenen hedefe ulaşılması hedeflenmiştir (*Ayin Tarihi*, Mart-Nisan-Mayıs-Haziran 1340, Cilt: 3, Sayı: 7, 8, 9, 10: s. 58).

Faşist hareketi idare edenler, fikirlerini birçok vesile ile açıklamışlardır. Bu kapsamda Mussolini, Roma'da 19 Mart 1923'te gerçekleştirilen Milletlerarası Ticaret Odası İkinci Kurultayı'nın açılışında bir konuşma yapmıştır. Mussolini, yeni hükümetin uymak istediği esasların ve usullerin sade olduğunu belirtmiştir. Hükümetin iktisadi açıdan ve özellikle inhisar özelliğe sahip olup, hakkında yeterli düzeyde niteliğe sahip olunmayan işlerden feragat etmesi gerektiğini vurgulamıştır. Mussolini, hükümetin halkı savaştan sonra ortaya çıkmış olan buhrandan hızlı bir şekilde kurtarma azim ve niyetinde olduğunu, azami derecede serbestliğe ve şahsi teşebbüse yöneldiğini belirtmiştir. Hükümetin sol cenah fırkalarının çoğunluğunu hoşnut edebilecek ve halkın menfaatine, gelişimine zarar verecek kanuni düzenlemelerden uzak durması gerektiğini vurgulamıştır. Dönemin Maliye Bakanı da 1922 yılı Kasım ayında faşist hükümetin mali programını meclise sunarken demiryolları ile telefonların özel sektöre terk edilmesi ve inhisarların ortadan kaldırılması düşüncesini dile getirmiştir. Bakan, buradan devletin, ülkenin iktisadi hayatı üzerine hiçbir nüfuz ve icrada bulunamayacağı anlamının çıkarılmaması gerektiğini ve devletin görevlerinin ihmal edilemeyecek kadar önemli olduğunu ifade etmiştir. Servetin şahsi ve milli olarak korunmasında tasarrufun önemi oldukça yüksektir. Maliye Bakanı, tasarrufun bir memleketin devamlı olarak servet kazanmasına katkı sağladığını, ailelerin tasarrufu teşvik etmesi gerektiğini belirtmiş, bu kazanımların geleceğe intikalinin sağlanacağını vurgulamıştır. Faşizmin şahıslara ait servetlerin yok olmasına neden olan vergileri arayıp bulacağını da belirtmiştir. Maliye Bakanı hükümetin fikirlerini ve görüşlerini birkaç defa kamuoyuna açıklamıştır. Bakan, son olarak 25 Kasım 1922'de mecliste bir konuşma yapmıştır. Maliye meselesini milletin iktisadi durumu dışında düşünmenin hatalı olduğunu ve böyle düşünenleri anlamadıklarını belirtmiştir. Sermayeye haksızlık esasına dayanan bir maliye politikasının çılğınca bir politika olduğunu belirtmiştir. İktisadi faaliyetlere kaynak olan anapara

⁶ Maliye Bakanı Alberto De Stefani, 6 Ekim 1879'da doğmuş ve 1969'da Roma'da ölmüştür. 1922'de Maliye Bakanı olmuş, daha sonra yeni birleşik Hazine ve Ekonomi Bakanlığının başına getirilmiştir. Bu görevde 1925 yılı ilkbaharına kadar kalmıştır. <https://www.jstor.org/stable/29757099> (Erişim Tarihi: 12.11.2021)

akçesine vergi koyma yerine, tüketime vergi koymanın daha uygun olduğunu ve bunun halkın durumu yerinde olanların menfaatine uygun olacağını belirtmiştir (*Ayin Tarihi*, Mart-Nisan-Mayıs-Haziran 1340, Cilt: 3, Sayı: 7, 8, 9, 10: s. 58).

Maliye Bakanı, mecliste yaptığı konuşmadan birkaç gün sonra vermiş olduğu bir beyanatta, hükümetin dolaylı olarak maliyecilik yapmayı tercih ettiğini belirtmiştir. Bu siyasetin işçi sınıfları arasında meydana getireceği endişeleri yatıştırmak için Başbakan Mussolini, proletarya için kaybedecek herhangi bir şeyin olmadığını, proletaryanın devletin bütçesini kurtaran ve iflası engelleyen bir maliye siyasetinden çok yararlanacağını belirtmiştir. Sadece milli tasarrufun değil aynı zamanda yabancı sermayeyi ülkeye getirmenin devlet menfaatinin desteklenmesi için önemli olduğunu vurgulamıştır. Faşist İtalya hükümetinin iktisadi gelişiminde geniş ölçüde milli bir mesai ortaklığının bulunduğu ve özellikle yabancı mevduatını kolaylaştırdığı söylenebilir. Maliye Bakanı Stefani'nin 1923 yılı Ağustos ayında Tribune gazetesi muhabirine vermiş olduğu beyanat, faşist hükümetin İtalya'yı "sermayeler için bir vaha" mı yapmak istiyor sorusunu ortaya çıkarmıştır. Bu siyaset faşistlerin görüşüne göre iktisadi hayatın gereklerinden biridir. Mussolini'ye göre faşizm; "Tarihi milletin devamının kıskanç muhafızıdır." Ona göre faşizm, toplumu daha da güçlendirmeyi ve kişilere mesuliyet hissini aşılama yardımı olacak her şeyi araştırmış olacaktır. Fertler yalnız kendi hayatını tanımaya ve bu hayatı yalnızca kendisi için idare ve tasarruf etmeyi, kendi çocukları lehine ömür boyu güvenilir bir geliri tercih etmeyi istemiştir. Nihayet Mussolini, herhangi bir mali tedbir konusunda her şeyden önce uzak ve kesin neticelerin tamamını düşünmenin gerekli olduğu inancında olmuştur. Mussolini hükümeti bu süreçte, muhalefete ait olan usulleri değiştirerek kendi politikasının esas kaidelerine göre hareket etmiştir. Bu program faşizm açısından ne kadar çekici olursa olsun uygulamada bir kısım zorluklarla karşılaşmıştır. Üretim ve tasarrufu korumak zorunlu olduğu gibi denk bütçeyi temin etmek de gerekli olmuştur. Bakan Stefani, yeni vergiler koyarak iktisadi açıdan şiddetli bir program düzenlemek suretiyle bunu sağlamayı amaçlamıştır. Vergilerde istisna durumlarla mücadele etmek suretiyle, bütün sınıflar için mali açıdan eşitlik kaidesine uygun olarak hareket edilerek durumun iyileştirilebileceği hesaplanmıştır. Vergi ve tekliflerin İtalyan halkının bütün mükelleflerine eşit bir şekilde konulması amaçlanmıştır (*Ayin Tarihi*, Mart-Nisan-Mayıs-Haziran 1340, Cilt: 3, Sayı: 7, 8, 9, 10: s. 59).

Mussolini hükümeti, para dolaşımı konusunda seleflerinin uygulamalarını sürdürmüştür. 1921 yılı Aralık ayında Hazine Bakanı Donava hazinenin nakdi evrakını artırmamak ve paraları dolaşımdan kaldırmak arzusunda bulunduğunu parlamentoda açıklamıştır. Donava, bütçe için olağan masraflar kadar tehlikeli ve ağır yeni harcama taleplerinin bulunduğunu, itiraza uğramamış herhangi bir iktisadi konunun olmadığını belirtmiştir. Faşist idare ise yapılan itirazlara karşı sessiz kalmamayı tercih etmiştir. Gereksiz olan organizmaları kaldırmaya, içtimai kanunları titizlikle uygulamaya, devletin umumi dairelerinde ve sanayi sektöründe baskının başarılı olması durumunda tasarrufun mümkün olabileceği düşünülmüştür. Mussolini, vazife hissini memurlara telkin etmek istemiştir. Memurların devletin amaçlarını gerçekleştirmek için memuriyete girdiği, meselenin bir sadakat meselesi olduğu belirtilmiş, idarenin mefkûre ve siyasi temayüllerine uygun olarak hareket eden kişinin ise itaat edici olacağı belirtilmiştir. Yeni hükümet, memurlarından faşizmin prensiplerini kabul etmelerini istemiştir. Tasarrufun sadece devlet bütçesinden gerçekleştirilmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Memurların belediye ve eyalet daireleri üzerindeki teftiş ve gözetleme hakkının onaylanmasının gerekli olduğuna işaret edilmiştir. Sonuç olarak mahalli dairelerin nüfuzunu ve kuvvetini

kırmakta tereddüt edilmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Tasarrufun gerçekleştirilmesinin, umumi masraflardan indirim yapılması anlamına gelmeyeceği belirtilmiştir. Bir taraftan tasarruflarla ilgili ilkeler belirlenirken, diğer taraftan istisnalar açıklanmıştır. Faşistlere göre tek ölçünün milli menfaatler olduğuna, askeri masraflara dokunulmayacağına her fırsatta vurgu yapılmıştır. Nihayet Mussolini, uluslararası gelişmelerin ordu ve donanmada özel kredilerin artırılmasına neden olacağını belirtmiştir (*Ayin Tarihi*, Mart-Nisan-Mayıs-Haziran 1340, Cilt: 3, Sayı: 7, 8, 9, 10: s. 60).

Faşist Mussolini hükümetinin mali politikalar çerçevesinde deniz ticaretiyle de yakından ilgilendiği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda 21 Ağustos 1926 tarihli bir tahriratta İtalya'nın deniz ticaret filosunu çoğaltmaya ve genişletmeye verdiği önem vurgulanmıştır (CA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 236.595.43, 1). Burada faşist hükümetin en çok önem verdiği konulardan birisinin İtalya deniz ticaret filosunu çoğaltma ve genişletme konusu olduğu belirtilmiştir. Bu hususta hükümet vapur şirketlerine yıllık önemli miktarda ödenek ayırmış ve resmi bütçeye de bu ödeneği dâhil etmiştir. Mısır ve İstanbul seferlerine gidecek vapurlar planlanmış, deniz ticaret şirketlerine yapılacak hükümet yardımları detaylandırılmıştır. Deniz araçlarının tonajları, açığı olan şirketlere verilen destek miktarları detaylandırılmıştır. Buradan, İtalya'nın 1925-1926 sürecinde ticaret ve nakliye gemilerinin çoğaltılması siyasetine ne kadar önem verdiğini söyleyebiliriz (CA, Fon Kodu: 030.10 Yer No: 236.595.43, 2).

8. İtalya'da İktisadi Durumun Düzeltilmesi ve Tasarruf Tedbirleri

Faşist hükümetin iktidara geldikten sonra gerçekleştirmiş olduğu iktisadi politikaların oldukça fazla ve çeşitli olması, tamamının geniş bir şekilde burada zikredilmesini engellemiştir. Ancak, iktisadi reformlara ait temel özellikler belirtilmiştir. Faşist iktidar döneminde, değişikliğe uğramamış hiçbir kanun olmamıştır. Bu kapsamda yol vergisindeki vergi suretleri sadeleştirilmiş ve vergi içerikleri birleştirilmiştir. Dolaylı vergilerin en önemlilerinden olan şarap vergisinin düzenlenmesi, gümrük tarifelerinde en fazla dikkat çekmiş olanların belirtilmesi, faşist İtalya'nın iktisadi faaliyeti hakkında bir fikir verebilir (*Ayin Tarihi*, Mart-Nisan-Mayıs-Haziran 1340, Cilt: 3, Sayı: 7, 8, 9, 10: s. 60). Diğer ülkelerde olduğu gibi İtalya'da da vergiler son yıllar içerisinde kesintiye uğrayarak yükselmiştir. Faşist hükümeti 20 Ağustos 1923'te babadan çocuğa, eşten eşe, kardeşten kardeşe, amcadan yeğene intikal eden bütün gelirler veya hibeler ile ilgili vergilerin bütünüyle kaldırılmasını emretmiştir. Gelirler ve hibelere ait tarifelerin hiçbir şekilde yüzde elliye geçemeyeceği belirtilmiştir. Bu düzenleme daha önce alınan mali tedbirleri ihlal etmiştir. Faşist hükümeti için bu durum mevcudun bozulmasından ziyade eskiye dönüşü anımsatmaktadır. Mussolini, benzer durumlarda olduğu gibi bu konuda da kendisinden "devam ettiricisi" olarak anılmasını istediği Roma'yı örnek olarak vermiştir. Mussolini, Roma kanunlarının hüküm ve kaidelerine dönerek aileyi toplumsal teşkilatın esası olarak tanımıştır. Bundan başka gayrimenkul mülke ait verginin eşit bir şekilde konulmasını ve dağıtımını sağlamak, ziraatı ve aynı zamanda menkul sermayelerin oluşumunu teşvik etmek için gerekli çalışmaların yapılması amaçlanmıştır (*Ayin Tarihi*, Mart-Nisan-Mayıs-Haziran 1340, Cilt: 3, Sayı: 7, 8, 9, 10: s. 61).

Faşist hükümette tasarruf fikri genişledikçe, yabancı sermayenin İtalya'ya gelmesi öngörülmüştür. 1922'den itibaren yeni hükümet bu siyaseti uygulamaya girişmiştir. İktidara geldikten on beş gün sonra, 10 Kasım 1922 tarihli kararname ile hisseler ve senetlerin dolaşımına tam bir serbestlik tanınmıştır. Yalnızca isme yazılı hisseler ve senetler ihracını kabul etme mecburiyetine ilişkin bütün tedbirler kaldırılmıştır. Bir ay sonra, 1 Ocak 1926 tarihine

kadar borçlanma, İtalyan şirketleri tarafından yabancı memleketlere yerleştirilen tahvil faizlerinin maliye bakanının izniyle taşınır servet hakkındaki vergiden muaf tutulabileceğine karar verilmiştir. Bundan başka 26 Ekim 1923 tarihli kararname ile İtalya'daki kurumların, yabancı mevduat hisseleri ve senetlerini alma, satma, devir ve ciro gibi işlemlerin pul vergisinden muaf tutulacağı belirtilmiştir. Affedilen vergi miktarları konusu, denk bütçe yapılması konusunda bazı tereddütler ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte dönemin maliye bakanı, o vakte kadar vergi konulmasından kaçılmış olan sınıfların dâhil olacağı bir vergi programı belirlenmesine, devletin sanayi sektörüne ait bütçe açığını hafifletmeye ve özellikle tasarruf gerçekleştirmeye yönelik çalışmalar yapmıştır. İtalyan mali kanunların ancak bir kısmı zirai uygulamalarla ilgili olmuştur. Arazi icar bedelleri, taşınır servete konulan vergiye dâhil edilmiştir. Ancak, kendi arazilerini kendileri işleten arazi sahiplerinden birçoğu emlak vergisi mükellefi olmuştur. Sahibinin mecburi beyanları üzerinden ziraata vergi konulmasını tesis eden kararname ile bu imtiyaz kaldırılmıştır. Bunun sonucuna dair yansıma ise İtalyan maliyesinde anında görülmüştür (*Ayin Tarihi*, Mart-Nisan-Mayıs-Haziran 1340, Sayı: 7, 8, 9, 10, Cilt: 3, s. 61).

Maliye Bakanı 1.315.000 beyanname alınmış olduğunu 1923 yılı Mayıs ayında ilan etmiştir. Aynı zamanda vergisini adil bir şekilde koymak için emlak kıymeti belirleme konusunda daha önce gerçekleşmiş olan işlerin tekrar gözden geçirilmesi kararı alınmış, bu işlerin iki yıl içerisinde sonuçlandırılması amaçlanmıştır (*Ayin Tarihi*, Mart-Nisan-Mayıs-Haziran 1340, Sayı: 7, 8, 9, 10, Cilt: 3, s. 62). Aynı cinsten diğer bir meşguliyet ise Mussolini ve Stefani'yi yevmiyeler üzerine bir vergi konulmasına değil, mevcut kanunları takviyeye yöneltmiştir. Devlet ve kamu menfaatine hizmet edecek şirketler tarafından istihdam edilen işçiler vergi muafiyetinden yararlanmıştır. Bu uygulamaya ise Mussolini döneminde son verilmiştir. 21 Aralık 1922 tarihli kararname ile işçi, doğrudan doğruya yevmiyeleri üzerinden kesilmek üzere yüzde 10'dan 12'ye kadar bir vergiye tâbi tutulmuştur. Yeniden yüz bin mükellef ortaya çıkarmış olan bu karar, bahsedilmeye değer bir konu olarak karşımıza çıkmıştır. Bu karar faşistlerde vergi mükellefi sınıflarından hiçbirini vergiden muaf tutmama, her ne olursa olsun bütün gelirlere vergi koyma azmini uyandırmıştır. İstisnai muameleden istifade edenlerin sayısı bu şekilde azaltılmıştır. Diğer taraftan Mussolini hükümeti, hilelere ve kaçaklara karşı mücadelede oldukça başarılı olmuştur. Bu kapsamda, İtalya'da "Maliye Zabıtası" oluşturulmuş ve zabıtaban devletın gözü olması istenmiştir. Maliye Bakanı Stefani altı ay içerisinde vergi mükellefi ordusuna elli bin kaçak mükellefi katmaktan dolayı onur duyduğunu belirtmiştir. 16 Aralık 1922 tarihli bir kararname ile mükellefler tarafından bildirilen ve denetçiler vasıtasıyla belirlenen gelirin yazılması, her yıl gelir üzerinden kendilerine vergi konulacak mükelleflerin isimlerini ihtiva eden bir cetvelin yayımlanmasını sağlamıştır (*Ayin Tarihi*, Mart-Nisan-Mayıs-Haziran 1340, Sayı: 7, 8, 9, 10, Cilt: 3, s. 62). Böylece vergi mükelleflerinin gelirleri ve isimlerinin yıllık olarak düzenli bir şekilde takip edilmesi amaçlanmıştır.

Faşist hükümeti almış olduğu tedbirlerle önemli bir servetin kaçırılmasına karşı müsamaha göstermediğini ortaya koymuş ve siyasi rakiplerine bir itiraz alanı bırakmamıştır. Bu nedenle, Nitti kabinesi tarafından kabul edilmiş olan sermaye üzerinden vergi alınması usulü kalıcı hale getirilmiştir. Sahibine ait senetler ve hisse kazançlarından yüzde 15 oranında bir vergi alınmıştır. Bütçe ihtiyaçları başka usullerle hareketten kaçınmaya neden olmuştur. Bütçenin ihtiyaçları, faşist hükümetini özel sektöre tekeller oluşturma programından bir süre için vazgeçirmiştir. Kahve ve buna eşit elektrik lambaları gibi ticaret tekellerine 1921'den itibaren tüketim vergisi konulmuştur. 1916 yılında, faşizmin iktidara gelmesinden önce

konulmuş olan oyun kâğıtları tekeli, 1 Temmuz 1922 tarihli bir kararname ile kaldırılmıştır. Bununla birlikte maliye kanunları tütün, tuz ve kibrit olmak üzere üç tekelden başka tekeli içinde barındırmamıştır. 1921 yılında kibrit tekellerinin kaldırılması kararlaştırılmıştır. 1 Temmuz'dan itibaren kibrit imali ve satışı bir şirkete ihale olunmuş, bu şirket de vergi ödemesine kefil olmuştur. 1912 yılından itibaren İtalya'da faaliyet göstermiş olan hayat sigortaları tekelinin feshi de bunlara eklenirse Mussolini tarafından iktisadi olarak neler yapıldığı daha iyi anlaşılmış olacaktır. 1923 yılı Mart ayındaki bir kararname hükümete telefonların idaresini, nezaretini ve hatta ihtiyaca göre bunların tasarrufunu terketmeye izin vermiştir (*Ayın Tarihi*, Mart-Nisan-Mayıs-Haziran 1340, Sayı: 7, 8, 9, 10, Cilt: 3, s. 62).

Faşist hükümeti resmen ilan etmiş olduğu prensiplere rağmen, mali faydaları ortaya çıkaracağından emin olmadığı herhangi bir programı uygulamada tereddüt yaşamıştır. İdari ve iktisadi düzenlemelerde yeni usullere yer verilmiştir. Hazine bakanlığı maliye bakanlığına katılmış, ticaret ve çalışma bakanlığı da milli iktisat bakanlığı ile birleştirilmiş; hükümet posta bakanlığı, ticaret bahriye müsteşarlığı ile demiryolları umumi ziraat bakanlığı meclisleri, eyalet merkez idaresi, şura-yı devlet şubelerinden istisari mahiyette olan meclisler kapatılmıştır. Bakanlar Kurulu Müsteşarı 27 Ekim 1923'te yapmış olduğu bir konuşmada meclisler ve dairelerin kaldırılmasından dolayı 40 bin memur, acenta ve işçinin faşist hükümetinin iktidara geldiği günden beri açığa çıkarıldığını ve açığa çıkarılanların sayısının yakın zamanda 55 bin kişiye ulaşacağını ifade etmiştir. Maliye bakanlığı tarafından 1923-1924 mali yılı için toplam tasarruflar 1.453.000.000 olarak tahmin edilmiş, bunun 380 milyonu demiryolları ile postaların düzenlenmesinden, 285 milyonu ise kralın hassa alayının kaldırılmasından elde edilmiştir. İtalya hükümetince gerçekleştirilen yeni mali düzenlemeden ortaya çıkacak neticeleri kesin olarak belirlemek için zamanın çok erken olduğu söylenebilir. İtalya'da mali yıl 1 Temmuz'da başladığı için faşist idaresi altında henüz bir mali yıl tam olarak oluşmamıştır. Devlet bütçesinin iyileşme eğiliminde olduğu ve ülkenin iktisadi faaliyetinin sürekli olarak genişlemesine kesin gözüyle bakıldığı anlaşılmaktadır. Faşist ihtilalinden önce 1922-23 yılı mali açığın Maliye Bakanı Peano tarafından yaklaşık 4 milyar civarında olacağı tahmin edilmiştir. Stefani ise 1923 yılı Kasım ayı mali yılı neticesinin bu miktarı bir milyara indirmenin mümkün olduğunu beyan etmiştir. 1923-24 yılı bütçesinde 1 milyar 187 milyonluk bir açığın ortaya çıkacağını, 1924-25 yılı bütçesinde bu açığın yarı oranına ineceğini ifade etmiştir. 1921 yılında yapılan masrafların gelirden 17 milyar fazla olduğu düşünüldüğünde mevcut İtalya hükümeti tarafından gerçekleştirilen çalışmanın önemi anlaşılmış olacaktır (*Ayın Tarihi*, Mart-Nisan-Mayıs-Haziran 1340, Sayı: 7, 8, 9, 10, Cilt: 3, s. 63).

Sanayi ve ticaretin gelişim durumuna kanıt olan rakamlar İtalya tarafından gerçekleştirilen çalışmayı daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır. 1922 yılı Ekim ayında 89 milyon İtalyan frangını geçmeyen ihracat, bir yıl içerisinde yüzde iki oranında artmıştır. Demiryolu ticareti 1923'te yüzde 16,2 oranında artmıştır. İşsizlik sayısı da bir yıl içerisinde 200 bin seviyesine düşmüştür. Resmi kayıtlara göre 1920 yılında 2070 grev yapılmışken, bu sayı 1923 yılında 55'e düşmüştür. Yapılan hesaba göre 3.060.000 gündelik yerine 244.000 gündelik kaybolmuştur. İtalyan belgelerine göre 1920-1923 yılları arasında göçün yüzde iki, üç oranında azaldığı anlaşılmaktadır. 1922 yılı Ekim ayında dolar borsada 23,96 civarında iken, faşist iktidarın ortaya çıkması üzerine Aralık ayında 20 nispetine inmiştir. 1923 yılı ilk altı aylık döneminde bu iniş devam etmiştir. O tarihten sonra yavaş, ancak daimi olarak bir artış ortaya çıkmıştır. Bu fiyat 1923 yılı Haziran sonunda 21,89'a, Eylül ayında 22,65'e, Kasım ayında 23,06'ya ulaşmış ve Şubat ayında 23,05'i bulmuştur. İngiliz lirasının fiyatı 1922 yılı Ekim

ayında borsada 106,36 iken Aralık ayında 91,06 civarında gerçekleşmiştir. 1923 yılı Kasım ayından itibaren yeniden 100’ü geçmiştir. İtalya’da ortaya çıkan iktisadi zıtlık, iç borçlanma dikkate alındığında net bir şekilde ortaya çıkmaktadır (*Ayın Tarihi*, Mart-Nisan-Mayıs-Haziran 1340, Sayı: 7, 8, 9, 10, Cilt: 3, s. 64).

Faşist hükümeti iç borçlanmayı kısmen indirmiştir. İtalyan sikkesinin bu yönelişi, konunun derin olduğunu göstermektedir. İtalya’nın son yıllar içerisinde karşılaşmış olduğu mali zorluklardan tamamıyla kurtulduğunu düşünmenin doğru olmayacağı söylenebilir. Mussolini’nin menfaatinin mali siyaset üzerinde olduğu bilinmektedir. Yavaş ve kati reformun gerçekleştirilmesi amaca yönelik olarak değerlendirilmiştir. Bu siyaset kâmil bir şekilde devletin umumi itibarı ile mali durumuna itimat, nizam ve intizamın tesisine, iktisadi faaliyetin tabii bir şekilde sürmesine sıkı sıkıya bağlı bulunduğu fikrine dayanmıştır. Faşist hükümet tarafından alınmış olan tedbirler, sürekli olarak takip edilerek yeni bir tecrübe oluşturulmuştur. Diğer hususlarda olduğu gibi mali alanlarda yapılan uygulamaların bilinmesi, milletler tarihi için son derece önemli olmuştur. Bu kapsamda Mussolini’nin mali politikalarına karşı da kayıtsız kalınmaması gerektiği söylenebilir (*Ayın Tarihi*, Mart-Nisan-Mayıs-Haziran 1340, Sayı: 7, 8, 9, 10, Cilt: 3, s. 64). İlerleyen yıllarda Mussolini, ekonomik buhranla ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur. 25 Mayıs 1932 tarihinde Roma’da bir beyanat veren Mussolini, şunları söylemiştir: “...Ekonomik bunalımın bize o kadar zararı yoktur. Tersine, rejimimize yararı var. İlk zamanlarda disiplin için alınan tedbirler ağır geliyordu. Fakat, zamanla yararı görüldükçe aşıldı, beğenildi...(Goloğlu, 2017: s. 47)” Bu değerlendirme ile Mussolini, faşist rejimin uyguladığı programların zamanla İtalyan toplumunda kabul gördüğünü vurgulamıştır.

SONUÇ

Devletlerin ulusal menfaatleri ve liderlerin şahsi hırsları toplumları savaflara sürükleyen sebepler arasında yer almıştır. İtalya’yı Birinci Dünya Savaşı’na sürükleyen en önemli sebep de yayılmacı bir politikayı kendisine temel ilke olarak belirlemiş olmasıdır. Sömürge toprakları elde etme hırsları, diğer devletler gibi İtalya’yı da etkisi altına almış ve savaşın tarafı yapmıştır. Savaş sonrasında imzalanan barış antlaşmaları İtalya’yı müttefiklerinden ayırmıştır. Savaş ve sonrasında yaşananlar İtalya’yı yeni ve radikal politikalara yöneltmiştir. Sosyalist ideolojinin hızla yayıldığı bir zamanda aşırı ulusçuluk düşüncelerinin güç kazandığı anlaşılmaktadır. Sosyalizme karşı mücadele etmek amacıyla kurulmuş olan Ulusal Faşist Partisi, 1922 yılında Mussolini’nin Başbakanlığa getirilmesi ile iktidara geçmiştir. 1943 yılına kadar iktidarda kalan faşistler, hâkim tek parti olarak ülkeyi yönetmişlerdir. Bu dönemde belirlenen politikalar, faşizmin en önemli uygulama dönemi olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı’nda istediği sonucu elde edemeyen İtalya, faşizmin rehberliğinde genişleme siyasetine hız vermiştir. Genişleme politikası devletin silahlanmasına aracılık etmiş, bu durum yeni bir savaşın fitilini ateşlemiştir. Bu sadece İtalya’ya mahsus bir durum olmamıştır. Devletlerin rekabetine sahne olan en önemli kıtanın Avrupa olduğunu görüyoruz. Avrupa’da Almanya’nın da silahlanmaya hız vermesi, durumun vahameti açısından önemli bir gösterge olmuştur. Birinci Dünya Savaşı’nın ortaya çıkarmış olduğu siyasi, ekonomik ve sosyal buhranlar, yeni buhranların ortaya çıkmasına neden olmuştur. İlk dünya savaşında kazanım elde eden veya edemeyenlerin talepleri siyasi, iktisadi ve askeri ilişkileri derinden etkilemiştir.

Mussolini sosyalistlikten faşist ideolojiye dönüşüm sağlamış otoriter bir lider olarak ülkesinde ve bölgesinde etkili olmuştur. Ulusal Faşist Partisi'nin lideri olan Mussolini, Başbakan olarak göreve başlamadan önce toplumsal gösterilere liderlik etmiş, hükümet aleyhindeki yürüyüşleri yönetmiştir. Sosyal ve ekonomik sorunlarla mücadele eden İtalyan toplumu ise, sorunların çözümü için çeşitli toplumsal olaylara yönelmiştir. Böyle bir ortamda ortaya çıkan faşist ideoloji, İtalyan ulusçuluğunu kuvvetlendirmiş, iktidar partisi olduktan sonra da toplum üzerindeki gücünü artırmıştır. İtalya'da faşizm denildiğinde Mussolini, Mussolini denildiğinde ise faşizm hatırlanır olmuştur. Bu bütünlük partinin ve liderin tekliğini gösteren en önemli işaret olarak değerlendirilebilir. Faşizm yönetim sistemi ile İtalya, otoriter bir idareyi öncelemiştir. Diktatör olarak anılan Mussolini siyasi, iktisadi ve askeri politikaları ile bunu doğrular bir şekilde liderlik yapmıştır.

Mussolini'nin imparatorluk hayalleri ve bu hayalleri süsleyen idealler, İtalya'nın dış politikasına yön vermiştir. İtalyan sınırlarını genişletmek isteyen Mussolini, bu isteğini dile getirmekten de çekinmemiştir. Sadece dile getirmekle kalmamış, attığı adımlarla ve kullandığı figürlerle ideallerini gerçekleştirmeye yönelmiştir. Bu kapsamda Akdeniz'de, Adriyatik'te, Avrupa'da ve Afrika'da çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Yayılmacı politikalarını gerçekleştirmek için İtalyan toplumunun da desteğini almak isteyen Mussolini, toplumun karşılaştığı sorunlarla ilgilenmiş, aldığı sert tedbirlerle sorunlara çözüm üretmek istemiştir. Mussolini, toplum içerisinde kendisini destekleyen gruplar oluşturmuş, propagandanın gücünü kullanarak kendisine derinden bağlı insanlar ortaya çıkarmıştır. Toplumun ekonomik sorunlarına yönelik politikalar belirlenmiş, vergilerle ilgili düzenlemeler yapılmış ve tasarruf tedbirleri üzerinde durulmuştur. Bütün bu gelişmeler, İtalya'da faşizmin iktidarda kalma ve büyük ideallere ulaşma amacının bir tezahürü olmuştur.

KAYNAKÇA

- Cumhuriyet Arşivi*, Fon Kodu: 030.10, Yer No: 236.595.2, 1-2.
- Cumhuriyet Arşivi*, Fon Kodu: 030.10, Yer No: 236.595.43, 1-2.
- Anadolu*, 3 Mart 1938, "Şair Danonçıyo dün kalp sektesinden öldü", 1.
- Ayın Tarihi*, Eylül 1923, "İtalya'nın Yeni Diktatörü, Dünyanın Yeni Napolyonu'dur.", Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi, Ankara, Cilt: 1, Sayı: 1, 59-61.
- Ayın Tarihi*, Mart-Nisan-Mayıs-Haziran 1340, "Mösyö Mussolini'nin Siyaset-i Maliyesi", Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi, Ankara, Cilt: 3, Sayı: 7, 8, 9, 10, 56-64.
- Ayın Tarihi*, Eylül 1341, "İtalya'da Faşizmin Neşvüneması ve Mevki'-i İktidara Su'vedi", Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi, Ankara, Cilt: 6, Sayı: 18, 534-549.
- Akşin, S. (2000). *Kısa Türkiye Tarihi*, 23. Basım, Türkiye İş Bankası yayını.
- Armaoğlu, F. (2000). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, 13. Baskı, Alkım yayınları.
- Aşık, U. (2020). *Faşizm İdeolojisi Bağlamında Türk Milliyetçiliği: Milliyetçi Hareket Partisi Üzerine Bir İnceleme*, Doktora Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Barth, H. (1988). *Türk Savun Kendini*, Çev.: Prof. Dr. Selçuk Ünlü, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı yayını.
- Baştürk, B. (2013). *İtalya ve Almanya Örnekleri Bağlamında Faşizmde Kadın İmgesi*, Yüksek

- Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Black, J. (2020). *Kısa İtalya Tarihi*, Çeviren: Ekin Duru, Say yayınları.
- Çelikçi, A. S. & Kakışım, C. (2013). “İtalyan Faşizmi ve Tarihsel Gelişimi”, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, 83-99.
- Karaburun Doğan, D. (2019). “Faşizm Propagandasında Müziğin Rolü: Mussolini İtalyası Örneği”, *Folklor/Edebiyat*, Cilt: 25, Sayı: 97, 229-244.
- Dumont, P. (1999). *Mustafa Kemal*, Çeviren: Zeki Çelikkol, Kültür Bakanlığı yayını.
- Goloğlu, M. (2017). *Tek Partili Cumhuriyet (1931-1938)*, 2. Baskı, Türkiye İş Bankası yayını.
- Grassi, Fabio L. (2003). *İtalya ve Türk Sorunu 1919-1923 Kamuoyu ve Dış Politika*, Çevirenler: Nevin Özkan-Durdu Kundakçı, Yapı Kredi yayınları.
- Harris, G. (1994). *The Dark Side Of Europe (The Extreme Right Today)*, Edinburgh University Press.
- Karaca, M. (2018). “İtalyan Propagandasında Kült Lider Olgusu: “İl Duce” Benito Mussolini”, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 2, 1203-1220.
- Lewis, B. (1998). *Modern Türkiye 'nin Doğuşu*, 7. Baskı, Tercüme: Prof. Dr. Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu yayını.
- Matvejevic, P. (2004). *Akdeniz'in Kitabı*, Çeviren: Tolga Esmer, Yapı Kredi yayınları.
- Özgen, N. & Güngördü, S. (2019). “Otoriterliğin İdeolojisi Olarak Faşizm ve Coğrafya”, *I. İstanbul Uluslararası Coğrafya Kongresi Bildiri Kitabı*, İstanbul Üniversitesi, 923-932.
- Özgür Ceylan, G. (2019). *20. Yüzyılda Halkları Kitleleştirme Cazibesi: Faşist Rejim Örnekleri*, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sternhell, Z. & Sznajder, M. & Asheri, M. (2012). *Faşist İdeolojinin Doğuşu*, Çeviren: Şule Çiltaş, Ayrıntı yayınları.
- Todd, A. & Waller, S. (2015). *History for the IB Diploma Paper 2 Authoritarian States (20th Century)*, Cambridge University Press.
- <https://www.britannica.com/biography/Francesco-Saverio-Nitti> (Erişim Tarihi: 10.11.2021)
- <https://www.britannica.com/biography/Vittorio-Orlando> (Erişim Tarihi: 11.11.2021)
- <https://www.britannica.com/biography/Giuseppe-Garibaldi> (Erişim Tarihi: 11.11.2021)
- <https://www.jstor.org/stable/29757099> (Erişim Tarihi: 12.11.2021)

EKLER

Ek-1: *Ayin Tarihi*, Eylül 1923, Cilt: 1, Sayı: 1, s. 59. Ek-2: *Ayin Tarihi*, Eylül 1923, Cilt: 6, Sayı: 18, s. 534.

Ek-3: *Ayin Tarihi*, Mart-Nisan-Mayıs-Haziran 1340, Cilt: 3, Sayı: 7, 8, 9, 10, s. 56.

Ek-4: *Cumhuriyet Arşivi*, Fon Kodu: 030.10, Yer No: 236.595.2